(SzóKép – Csáth Géza: A varázsló kertje – www.irodalmijelen.hu/node/5377)

***Legéndi Zsófia* festménye**

Tőzsér Árpád
Soha már

Temetőben olvasgattam,
ültem, s elmerültem Kantban,
sír süppedezett alattam.
Egyszer hallom: lent zár kattan.
Kattan egyet, kattan hármat,
tán az alvilági árnyak
nyitják a kaput, s rám várnak,
de az is lehet, épp zárnak!
Betelt az ég, be a pokol,
s engem a kanti protokoll
hívőként – csigert – lefokol,
de egyúttal meg is okol.
Az okság-, tér- s idő-sztori,
mind szemlélet, à priori,
s mivel a vers is Én-kori,
dalaimban az Ego rí.
S a hang ott, lent, nem kapuzár:
élve eltemetett madár,
annak csőre kattogja: Kár!

Nem lesz visszaút soha már!

Irodalmi Jelen

X. évfolyam
105. szám
2010. július

Örökös munkatársak:
Faludy György, Méhes György

Honlapunkról ajánljuk

Orbán Ottó: A magyar népdalhoz

Felütés – **Mányoki Endre** tárcája

Tudósítások, kritikák a XX. szegedi Thealter színházi fesztiválról

Tóth Erzsébet: Bogaram

Szabó Tibor Benjámin: Egyszerű történet a halálról

Rónai-Balázs Zoltán: Ácsorgást hazudó idő

Nagy Zsófia: Mire kezdődik a híradó – Árvízi riport

Borsodi L. László versei

MaSzat – **Móra Ferenc:** Hannibál föltámasztása 2.

Blogirodalom és piszoárreklám – „értékmentés másként" (esszé)

Verstörténés ráadás – **Szőcs Géza:** A szelf

Pogány rekviem – **Hargitai Gyula** költészete

Weiner Sennyey Tibor: Tengeresszé – A 70 éves Tolnai Ottónak

Kéktúra – Sümeg, Ötvös; Fancsal, Felsővadász

Tar Károly: Pánik (regényrészlet)

Pásztor Anita: A fotós

Az ember tragédiája és **Kass János**

Bárdos József paródiái: **Kosztolányi Dezső** – mostan zöldségfélékről álmodom

Amikor a néző bekerül, de ki nem kerül – **Bencsik Orsolya** a Derevo Harlekin című előadásáról

Való, hazugság nélkül, biztos és igaz – **Faa Balázs**

Csak a beavatottak léphetnek be a palotába? – **Pál-Kovács Ramona** írása **Peter Brook** Warum warum című előadásáról

Lengyel a Gulágról

Olvasni se lehet úgy, mint tegnap, de írni soha

10 éve halt meg **Petri György**

A Nobel-díjas baloldali – **Neruda**

www.irodalmijelen.hu

Nemzet és kötelesség

Aki nem teszi le a lantot

A Csép Sándor által készített beszélgetéssel köszöntjük a 80 éves Bodor Pált

Csép Sándor: *Isten éltessen, Bodor Pál! Ez az interjú érted és rólad szól. A közönség többnyire ismeri irodalmi, közírói, közéleti tevékenységed, de keveset (és kevesen) tudnak csaknem négy évtizeddel korábbi jelentős művedről, a romániai magyar televíziózás megteremtéséről. Mivel e történetnek (ha nem tűnik szerénytelenségnek: hőstörténetnek) magam is részese lehettem az első műsor megtervezésétől 1983-as kizárásomig, a tisztelt olvasó engedelmével, itt-ott személyem is szóba kerül beszélgetésünkben.*

Ritkán fordul elő, hogy főnök és beosztott kapcsolata barátsággá mélyül. Negyven éve fogadtál barátoddá, szakmailag és emberileg is sokkal tartozom neked. Elmondhatjuk, hogy a „nostra amicitia" életre szóló. A te nyolcvan éveddel összevetve, és tudományos műszóval élve, elérkeztünk a felező időhöz, de kapcsolatunk töltete nem csökkent, hanem növekedett. Holott esetünkben e négy évtized háromnegyede más-más országban futott le: te Magyarországon, én Erdélyországban élek. És más-más ideológia vonzásában, más párt közelében véljük megtalálni a helyünket, némely fontos kérdésben egyet nem értve, de a legfontosabban, nemzetünk szolgálatában azonosulva. Az érzelmekben irracionális elemek is szerepet játszanak. Barátságunk alakulásában szerinted mi játszotta a főszerepet?

Bodor Pál: Azonosultunk az ügyben, amelynek szolgálata értelmet adott életünknek. Mindketten szinte eszelősen, s a történelmi helyzethez nem illő módon maximalisták voltunk. Látszólag egész máshonnan érkeztünk társadalmilag, politikailag, családilag. Én baloldali voltam. Azt gondoltam, hogy a nemzeti kisebbségeknek is a baloldal kellene, hogy legyen a fő támaszuk. Én az erdélyi-romániai magyarságnak akartam lélekemelő, érzelmileg is ható, nemzeti-nemzetiségi tudatban és tudásban nagy szerepű műsort teremteni abból a heti 20-25 perces adásból, ami addig volt. Méghozzá úgy, hogy lassan gazdagítsuk a románság ismereteit is a magyarokról – benned pedig, a teológiát és filozófiát végzett, jól íróban, a művelt, romantikus papfiban megláttam a nagy ambíciójú, önfeláldozásra is képes, magától nagy teljesítményt váró (bocsáss meg) őrültet. Egy pillanatig sem csalódtam.

Cs. S.: *Budapesten születtél, de gyerekkorod és ifjúságod egy részét Temesvárott élted le, az idegengyűlölő Vasgárda idején. Természetes, hogy a duplán üldözött kisebbségi a baloldalhoz vonzódott, hiszen a Kommunisták Romániai Pártja ígért oltalmat az „ordas eszmék" és politikai gyakorlat ellen. Apai ágon spanyol zsidó patrícius, anyai ágon székely felmenők, a lécfalvi és gidófalvi nemzetség utódaként a baloldal híve lettél és maradtál. Mi a román baloldalt már a nacionalizmus hordozójaként ismertük meg. Hogy lettél te baloldali?*

(Folytatása a 6–7. oldalakon)

Boldog Zoltán

Kastélyom királya

– Tárcanovella a lódenkabátos púpos törpéről–

Lódenkabátos púpos törpe araszol botjával a kánikulát lerázó nyári estében a Sing Sing és a Csillag börtön között. Kora tavaszi öltözetét – akár menyasszony az uszályát – húzza maga után, és így lesz ez egész nyáron, amíg az ősz be nem kényszeríti a hajléktalanszállóba, ahol mások szüksége elmarkolja tőle az értékessé váló ruhadarabot, melyet talán csak a tél közepén lop vissza, amikor kézfejét már kóstolgatja a fagy.

A háttérben lüktet a zene, King of My Castle, éneklik hangosan a régi számot, ami már retró, csakúgy, mint a lódenkabát, ha nem épp egy púpos hajléktalan törpe hordja a kánikulát lerázó nyári estében, amely mint dohányos a csikkét, úgy pöcköli az ember arcába a megszűrt forróságot, hogy majd újat szívjon magába a napfelkeltével. Miközben halkan lépked, és bal agylebenyének angoltudást foldozó részével fordítja magának a birtokos szerkezetet, minden második bokamozdulatnál elmosolyodik. Tévedünk, ha úgy érezzük, a dalszöveg miatt nyílik nevetésre a száj, melynek görbületei azt éreztethetik a felületes szemlélővel: a megértés és az őrület között sántikál tulajdonosa, utóbbihoz lényegesen közelebb. Ezt a kétséget erősítik a szemek is, melyek minden negyedik lépésnél egyet pásztáznak a börtön és a másik fegyintézetről elnevezett szórakozóhely között. Ha viszont jobban megfigyeljük reakcióit, szemügyre vesszük a homlok simaságából és a szemöldök vízszintes vonalából következő nyugalmat, tudhajuk, hogy a pillantás inkább megértést tükröz, amely – ha felszínesen is – mégiscsak kapcsolódik a Kastélyom királya címmel és meglehetős erőfeszítéssel fordított slágerhez.

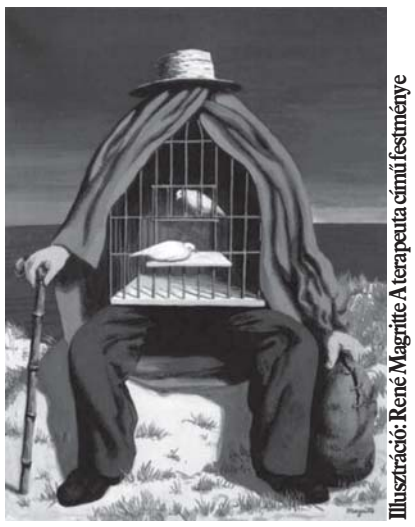

Illusztráció: René Magritte A terapeuta című festménye

A hatodik lépés után az agymunka sikerétől és a helyzet komolyságától diadalittasan maga is eldúdolja egyszer a refrént, miközben arra gondol, hogy a Csillagban pihenő raboknak igazi kínzás lehet hallani a diszkóból átszivárgó nyári hangulatot, a tizenéves lányok felszabadult sikolyát, amint taxiba ületeti őket egy-egy jószándékú barát vagy annak hitt idegen. Ez is a büntetésük része, teszi hozzá a tizennegyedik bokamozdulat közben, amely éppen a hetedik lépést jelenti. Minden héten hallják, hogy mitől fosztották meg őket, és ez a tapasztalat vagy segít megalázkodni, megbékélni a helyzetükkel, vagy végleg elszakítja a cérnát, és csak érleli a dühöt, amely a szabadulás után újra gyilkolni fog. De az is lehet, hogy megszokták már, és mosolyogva, szánalmas vigyorral fogadják, ahogy a kamaszok egy börtönről elnevezett helyen szellőztetik szabadságérzetüket.

Majd a másik oldalra pillant, a Sing Singre keresztelt helyre, ahová egy-egy éjszakára bezárják magukat a fiatalok, eljátsszák, hogy ők a rabok, majd pedig üvegszilánkokat hagyva maguk után visszavánszorognak a rácsokkal körberakott hétköznapokba. A gondtalan semmibe, a különszobákba, a márkajelzéssel teletűzdelt légkondicionált kényelembe, ahol a szombati sorbanállás, a néhány kedves szóért magukat odaadó lányok, a buliképek mosolyának éles kontúrja és a hajnali részeg hazafuvarok jelentik a küzdelmet.

A lódenkabátos púpos törpe mosolyában megvetés bujkál, és bár megértést sugalló arcéleitől idegen a helyzet, mégiscsak köp egyet a járdára, amely szinte sercegve szárítja fel a pezsgő váladékot. Miközben nyelőcsövének, nyelvének és ajkainak izmai megfeszülnek, befelé néz, azzal a felemás bazsalygással, amely egyre biztosabban a tisztánlátás jele. Azt kérdezi magától: melyik oldalon lenne szívesebben most, mert mindkettőn volt már. Érveit számba veszi a nyolcadik lépés után (ekkor pásztáznak a szemek másodjára), ütközteti őket a jobb és bal agyfélteke közti területen, ahol az érzelmek és a bizonyítékok úgy összegződnek, ahogy a magaslatban kialakuló vihar a különböző nyomású légrétegek találkozásakor. Talán ez az oka annak, hogy a bicegésért felelős kisagy kihagy egy pillanatra, és a huszadik bokamozdulatot egy oda nem kívánkozó, ritmust megtörő huszonegyedik követi, miközben megszületik a döntés. Mivel a szabadság semmi jót nem ígér, és egy idő után megszüli a vágyat, hogy akár a bezártság illúziójával éreztesse saját létezését, inkább a biztos börtönfalak, ahol letétbe helyezheti lódenkabátját, és ha a magaviselete tarthatatlanná válik, akár magánzárkát is kaphat, melyben nyugodtan mondhajta a Sing Singből átszűrődő zene hallatán a mostanihoz hasonló, bornírtnak tűnő mosollyal: kastélyom királya. Nem kell egész nyáron kort és évszakot tévesztő ruhadarabokban araszolnia a két hely között, melyeken kívül tagadhatatlanul szabadabbnak érzi magát, de amellyel nem tud kezdeni semmit.

Végül a tizedik lépés után és a huszonharmadik bokamozdulatnál a zene halkuló ritmusára fejét az ég felé emeli („Must be the reason why I'm king of my castle / Must be the reason why I'm freeing my trapped soul"), és ez a távoli szemlélőnek úgy tűnhet, mintha imát mormolna, de valójában csak csigolyáit tornáztatja, hogy a meszesedő porcok ne győzzék le tartását, amely egyetlen esélye a világgal való szembenézésre.

Mányoki Endre

Sodrásban

Fotó: Mányoki Endre

Első este kinek nincs pénze? A bolt is nyitva van itt Szárhegyen (Lazarea, mondanám románul, de hát a román nevét is a Lázár-kastélyról kapta a falu), legalább este tízig, akad tehát cigi, ha méregdrága is. Nincsen szükség sodrásra.

Sodródásra se volna, mégis sodródom. Egy napot késtem, mára már a többiek (hogy is mondjam) elhúztak, győzzem őket utolérni. Átsétálok inkább a várba, és persze időcsapda: a XVI. században állt meg a lendkerék, azóta tapodtat se mozdul. Félsötétben is kibomlik a falakon a reneszánsz oromzat, a kastély hátul, magasan, a zömökön is szinte légies bástyatornyok. És középütt a sziklabúdé: a pincebörtön bejárata („fölülről nyitott").

Az udvaron hatalmas rönkfák hevernek – szobrok lesznek belőlük hétfőre. Valaki bezárja a tölgyfa kaput, hiába loholok kiabálva; már nem is olyan vonzó a középkor. Az éjjeliőr szelleme előlebeg a vizeldéből, pálinkával kínál, s mintha ő látna kísértetet, úgy bámul: ember, aki nem kér szeszt? Révületben nyit egyszerre ajtót és kaput.

„Hangos olasz, szakadár szerb, a hegyekben" – nincs. De vannak spanyolok, románok, egy izlandi tünde, egy lengyel dzsabar, és persze magyarok Nyíregyházától Temesváron át Pécsig. Nyüzsgés, rendetlenség – a rend szerint. Portfóliók, rajzok, tinta, festék, focivébé, tányér- és kanálzörgés, sangria, szilvórium, világmegváltás. Az könnyebb, mint egymás mellé ülni.

A sodrásnak is megvan a maga ideje, hát még a tömésnek. Ez érkezett el kisvártatva.

Ülök a hosszú asztal szélén, és nemcsak az emberi természet rejtelmein tűnődöm, hanem azon is, vajon a Nagy Hajós a dohánnyal együtt hozta-é a töltőt is az Indiának vélt, Amerikának még el sem keresztelt Újvilágból? Emígy füstölvén magamban, odasodródik hozzám a fél világ. A tünde (Izland) pislog. A székely faszobrász (Jocó) nem hisz a szemének: elorozza a szert és forgatja, hol van a trükk beleókumlálva. Imre elkéri, amit frissen töltök, még a kocolást is kivárja; a katalán matador kér és már veszi el; Pati bazsalyog, mintha csak az én kedvemért szokna vissza a dohányzásra.

A román fiút én kínálom. Nyújtom neki készen, nem érti. Elindul a keze, de félúton megáll, tétovázik. Az arca lassan, a teste ólmosan fordul felém, de mikor elfogadja, már összeért a mozdulatsor. Ujja közé csippenti a spanglit, és gyorsan elnyomja a másik kezében égő királycsikket. Kicsit sebtiben gyújt rá az enyémre, kicsit magasról szívja kicsit hangosan pöfékelve, de mosolyog és köszöni románul. Visszafordul az övéihez, erőst részt vesz egy fontos diskurzusban, de két perc, és újra odalép mellém a töltőállomáson. „It's better than I've ever smoked" – mondja, és mind a huszonöt évével megveregeti a vállamat.

Másnap sem ülnek mellénk. A legtávolabbi asztalnál reggeliznek. Tegnap éjjel kettő percig együtt sodródtunk, ám Terra Nuova – úgy fest – távolabb van az asztal sarkánál.

Gömöri György

Nemzetközi összefogás

– Holnap – mondja a feleségem – legyél itthon tizenkettőkor, mert jön a takarítónő. Az a lány, aki elég jól takarít, de lengyel és alig tud angolul. Szeretném, ha megmagyaráznád neki, hogy mit csináljon.

Ehhez azért kellek én, mert beszélek lengyelül, és el tudom mondani a részleteket az angol nyelvvel hadilábon álló leányzónak. Aki anyanyelvén sem bőbeszédű, dehát nem társalogni jár hozzánk. Egyébként Londonban mindennapos a külföldi munkavállaló, nem is tudom, mit kezdene ez az ország a minden szakmában megtalálható (ideiglenes, vagy itt letelepedő) bevándorlók nélkül.

A múlt héten válságos helyzet állt be kis, kertes londoni lakásunkban. Elromlott a jégszekrény, gyökeresen hangyátlanítani kellett a konyhát és sürgős szükségünk támadt vízvezetékszerelőre. A válság következtében mozgósítottunk, ki is jöttek sorban a szakemberek. Ilyesmivel főleg a feleségem foglalkozik, ő tartja nyilván a különféle szolgáltatókat, és saját munkája mellett nemcsak szellemi munkámban segít (mint első olvasóm és alapos szerkesztőm), hanem szüntelen gondot visel különféle bajokkal terhelt barátságos otthonunkra.

Megjön a jégszekrényes, öt perc alatt tudja, mi a probléma, nekilát kipucolni ezt a már jobb napokat látott energiafogyasztó jószágot. Hallom a kiejtésén, hogy nem idevalósi. Kiderül, hogy Bulgáriából jött Angliába, de nem is bolgár, hanem az ottani török kisebbség tagja (ez persze a nevéből is kiderül). Törökül ugyan nem tudok, de oroszul, pontosabban orosszal kevert angolul egész jól elbeszélgetünk a bulgáriai török kisebbség, illetve az erdélyi magyarok problémáiról.

A következő egy izmos asztaloslegény, aki majd leszedi a konyhaszekrényeket. Kiderül róla, hogy orosz. Igor már jól bírja az angolt, itt él vagy tíz éve, és jó munkaerőnek látszik, gyorsan elvégzi munkáját. Vele kevésbé beszélgetünk politikáról, inkább a hangyák kellemetlen szokásait és irtásuk hagyományos módjait beszéljük, vitatjuk meg, tartózkodva az oroszban közkedvelt cifra káromkodásoktól.

Megérkezik a vízvezetékszerelő. Jóvágású fiatalember, hallom az első mondatán, hogy bár a Királynő alattvalója, ő sem egészen angol. Az „r" betűit úgy morzsolja, hogy rá lehet kérdezni: igen, ő Írországból való. Mikor megtudja, hogy magyarok vagyunk, kedvesen ránk mosolyog, és már mondja is: „vízcsap", meg „virág". Hát ezt meg honnan tudja? A barátnőjétől, aki dunántúli magyar, Virágnak hívják. Gyorsan összebarátkozunk, munkája végén még fizetni sem fáj annyira, éljen és virágozzék az ír–magyar barátság!

Délután viszont majdnem megjárjuk. Megérkezik az új konyhaszekrény, s amikor a szállító ember becipeli a jókora szekrényt, feleségem odaszól nekem: „Adjál neki borravalót!" Mire az megfordul: „Borravaló? Hát tudnak magyarul?" Kiderül, hogy Pista még óvodás korában került ki Angliába, a szüleitől tud magyarul, meg vannak barátai Szegeden is. Kicsit töri a magyart, de azért megörül nekünk, a borravalónak meg külön, nem csak azért, mert magyaroktól kapta. Szerencsére a feleségem nem azt mondta, hogy „adjál nagy borravalót", mert akkor nem lett volna elég készpénz a háznál.

A fentiekből egy tanulságot lehet levonni: jó, ha az ember tud nyelveket. Londonnál talán ma nincs nemzetközibb város széles Európában, és örüljünk annak, hogy más közép-kelet-európai országokkal együtt Magyarország tagja az Európai Uniónak, benn van, és remélhetőleg benne is marad a demokratikus, nyitott Európában.

Mányoki Endre
Verstörténés

A vers ma, úgy érezzük, kissé eltávolodott az élet lüktető, pulzáló mindennapjaitól (hogy a 'valóság' szó értelmezése ne adjon okot szofisztikus polémiára: ezért ez a körmönfont megfogalmazás). Nem a kortárs líra 'értékességét' akarjuk kétségbe vonni, azt vitatni sem áll a szándékunkban, mindössze arra kértünk föl magyar költőket, hogy vezessenek versnaplót; az általuk megélt külső-belső impulzusokról pedig ezeken az oldalakon számoljanak be minden héten. A különböző életkorú, a lírai hagyományba eltérő módon beágyazódó szerzők a közlés folyamatában – ebben egészen biztosak vagyunk – különlegesen izgalmas képet adnak majd közös jelenünkről. Sem terjedelmi, sem formai-műfaji korlátot nem állítottunk eléjük, sőt, kifejezetten kíváncsiak vagyunk az alkotásmódok változatosságára. A sorozatot egy évre tervezzük, természetesen az alább megnevezett költők folyamatos közreműködésével. Az eredmény, minden bizonnyal, számunkra is meglepetés lesz – a Tisztelt Olvasónak pedig remélhetőleg megmegújuló várakozás és öröm.

A VERSTÖRTÉNÉS szerzői a hét napjainak sorrendjében: **Zalán Tibor, Tőzsér Árpád, Tóth Erzsébet, Rónai-Balázs Zoltán, Jász Attila, Papp Tibor.**

Kérjük, kommentálják, „írják tovább" a verseket! És juttassák el a sorozat minden oldalát (http://www.irodalmijelen.hu/taxonomy/term/1261) lírát kedvelő, a költészettel együtt élő – vagy vele éppen most barátkozó közelállóikhoz!

(A 'verstörténés' szót a 2003. decemberében váratlanul és fiatalon elhunyt Zalabai Zsigmondtól kölcsönöztük. Olyan kritikai elemzésgyűjteményt, amilyet az ezen a címen 1995-ben kiadott kötet magába foglalt, azóta sem kapott kézbe a magyar olvasó. Címválasztásunk tehát tisztelgés is egyben az Ipolyságban született író, szerkesztő, irodalomtörténész és tanár életműve előtt.)

TÓTH ERZSÉBET

Nagymama pirítósa

Az égett pirítós illatát
citrompótlós teával.
Ahogy átlebeg a téli konyhán.
Azt kérném, ha lehetne.
De nagymama is kellene hozzá,
nagymama-morgás:
dehogy égett az oda,
és kaparja rettenetesen,
és hullik szöszke hajunkra a feketeség,
mert ott gyülekeztünk a lábánál,
mint a kiscsibék.
Azóta is jobban szeretem a pirítóst,
ha füst- és koromízű,
ennyi maradt a nagymama-fényből.
Tízóraira zsíros kenyér almával,
a kenyér épp csak megvakítva,
délre lebbencsleves és paprikás krumpli,
uzsonnára dinnye kenyérrel,
ősszel dió és kenyér,
este aludttej a déli paprikás krumplival,
és volt még néha vacsora után
egy pohár frissen fejt habos-langyos tej,
hogy könnyebb legyen az álmunk.
Alvás! Adta ki nagyanyánk a parancsot,
de kikönyörögtük,
hogy legalább délután a földön aludhassunk.
A délutáni alvást
anyánktól kapta parancsba nagymama,
meg ne tudja, hogy délután nem aludtunk.
Kell a gyereknek az alvás.
Megvártuk, hogy nagymama eltűnik valahová
a kert végébe, és nyomás! Föl a padlásra.
Elhelyezkedtünk kényelmesen,
harapdáltuk ki a mákgubókat,
szórtuk torkunkba áhítatosan a csodás
hamvaskék mákszemecskéket.
Ezt gyakran a mákföldön is megtettük
a félig érett mák sokkal finomabb volt.
Ópiumról akkor még nem hallottunk.
Mákteáról sem, amivel néhány parasztasszony
itatta nyűgös csemetéit.
A mi nagymamánk nem volt olyan.
Hajnalban kelt, hogy pár kiló krumplit
becipeljen a piacra,
és az áráért nekünk málnát vegyen.
A mi kertünkben sem termett minden.
De ami ott és akkor termett,
azóta mindenhonnan hiányzik.
Valami mindig található
az óriás fehér tányérok közepén
ügyesen elrendezve,
és mi piszkáljuk rendületlenül,
közben arra gondolunk,
hogy kellene valami
ős nagymama-sűrítmény,
ami hosszú távon
megízesíti az életet.

JÁSZ ATTILA

*[**Néhány napja** múlt hetvenéves a Mester. Nekem mindenképpen az, az időnek pedig mindenképpen annyi, 70. Születésnapi bulijának hajnalán Szombathelyen, a Mediawaven kaptam tőle egy könyvet ajándékba. Német nyelvű válogatott kötetét, saját példányát. Benne a Mester cetlijeivel és jegyzeteivel. A gyönyörű kivitelű könyvmű egérszürke védőborítója alatt a csupasz könyvtest kifakult flamingószínű. Ottó azt mondta rá, máj- vagy tüdőrózsaszín, már nem emlékszem.]*

visszatartott fény. Basó a tüdőrózsaszín könyvet olvassa

„hiszen ő a fénnyel magával dolgozik"
(Tolnai Ottó)
aranysakálok
ülnek vacogva megy le
a nap Pompeiben
hullazöld folyó
a tiszavirág kishal
ála ilyen nagy
elhagyott kertben
kitömött flamingók ne
számold meg őket

⋆

festékbe lépett
a hangya átgyalogol
vásznon életen
szajkóazúrtoll
flamingórózsaszín gipsz
fehér kísérlet
aranysakálok
ülnek vacogva jön fel
a hold néma táj
arcomat egy lég
gömb torz tükrében kéne
megborotválni
azúrkék pizsa
ma ónszínű ég alatt
balkáni balkon
szöget verni a
nadírba nem is olyan
könnyű ugye?

⋆

ZALÁN TIBOR

Repülés-szimulátor

valami
rossz izgalom
van bennem
mintha utaznék
és tudnám
le fogom
késni a gépet
a taxi
függőlegesen
halad velem
de nem az
aszfalton hanem
valahogy át
az időn keresztül
szét
visszafelé
s nekem
saint tropez-ba
kell
mennem éppen
mert
ott valaki
már vár a kis bár
teraszán könyököl
szellő-kékben
s a
színes
kavicsok a
parti hullámok
alatt
mint szertelen
állatok
apró halak
a könnyű iszapban
szertemásznak
valami
rossz izgalom
van bennem hogy
nekem
kell gépre szállni
elutazni
landolni a tengeren
sós szélben
idegen nótákat
dudorászni
úgy századelőttiesen
zsebre
dugott kézzel
csíkos trikóban
intellektuális
matrózinas
módján kinek
se pénze se lakása
itt
se érkezése
sem maradása
s a háta
nekitámasztva a semminek
valami
rossz izgalom
van bennem hogy
valamiről
lemaradtam
nem utaztam
mikor
saint tropez hívott
hanem
maradtam itthon
mindörökre
a padlásszobai
rögökbe kapaszkodva
s
a port most
a kavargó
nyári vihar
szemembe hordja
nem
látom fent
az eget
s az
égen
keresztül
hasító repülőt
melynek
ablakából
valaki még integet
valami
rossz izgalom
van bennem
felhőkön
rázkódik a szobám
elmarad
a repülés de
vízszintesen
zuhanva
élek itt tovább
színes kavicsok
között a saint tropez-i
sós szélben
leválik rólam
lábam karom
lebegek
sötét vízben
s a tenger szagát érzem
orromban
valahová
távolabbra
úszik el tőlem fejem
nem mozdulok
ringok a
nemlét karján
ringok a zuhanásban
s nemsokára megérkezem

A BÖGRE KÉKJE

2010. júni 30.
Idillnap. Vagy csak idilleste. Vera még nem beteg.

Még a vízügyes bürokrácia sem idegel ki.
A bögre kékje

Nincs macskánk,
ruháink tarkasága
gömbölyödik, ledobálva,
hogy legyen a fotelnek értelme lenni
(ne érezze súlyunk híján, hogy árva).

Ablakunkban se Hold, se csillag
nem látszik, paprikáskrumpli-illat
fénylik ötször hatvan watton

És elölfelejtett bögrénk kékje
görbül az esti létezésbe:
negyven négyzetméter
mona lisa-arc.

Júli 3., mikor szemembe akadt
egy elavult bejegyzésem a face-en,

amúgy Pünkösd.

A „Vér és arany"

(Ünnepszag,
rózsás ég és alig pár gépkocsi,
szinte csend,
én, amint kávéért, könnyű szívvel),

(kipihent párok, mintha mindenki ketten,
nyugodtan: dolgozni holnap sem kell),

(és béke,
mint madártej felett a vaníliaillat,
vagy mint régen március 15-én),

RÓNAI BALÁZS ZOLTÁN

(a pék nem áll a sarkon,
máshol dohányzik és köszön,
ám helyette színes újságpapírokkal
egy férfi törli a seggét, állva),

(nadrágja térdig letolt,
a kuka mellett, hogy ne szemeteljen:
tépés, húzás, húzás, kidob),

(komótos, lassú mozdulatokkal,
higgadt tekintet, józan arc,
megtorpannék a szürreálban),

(de nem tudok, mert szégyellem,

kávé, kávé!, a Lipót bezárt,
itt ünnepel, ki ott lakott),

(semmi, semmi!,
míg túlérek rajta, a „Vér és arany"-t
elmormolom, önvédelemből),

(ébren vagyok, nem csípek magamba)

2010. júli 4.

Üres, üres, üres.
Remélem, nem kell százszor megírnom ezt.
Hogy üres.
Lesz majd pedig, hogy semmi sem lesz,
csak fáradtság, szétfolyt kőolaj,
vagy íztelen-szagtalan, híg verőfény,
álló és gondolattalan, vagyis:
üres.
Most, egyszer – így kap valami valamiséget – aztán többé nem (nem érdemes).
Delete, egy nap az életemből (úgyse érdekes).

Júli 6.:

SilverFish

: az ember szinte látja,

hogy fickándoztak hálóból kiöntve
csillogón.
És röhög az ember.

140 forint volt,
férfitenyérnyi, kerek
fémdobozában biztató,
nem vagyunk
gazdagok.

Reggel felnyitottuk vigyorogva:
a sprotnit szeretjük, bár
nem vagyunk
gazdagok.
„Nem sok", a bádogban,
sós, homályos, halszagú lében
térközzel hevertek ŐK.
„Finom se", mondtuk aztán,
kiskanalunk a szánkból kivéve.
„Rossz."

Egyikük, bennfelejtett szemével erre
feltekintett, feketén.

„Nem ízlik, prolik?! Vegyetek
drágábbat!", így szólt. „Az finom."
„Nem hogy örülnétek, hisz
tökéletes szisztémában éltek:
gondolnak rátok is."
Ma reggel tehát sokat nevettünk.
És megettük őt,
mert nem vagyunk
gazdagok.

Boldog Zoltán

Sehol egy ómegaránc

– Tolnai Ottó hetvenedik szegedi születésnapjáról –

(Szeged, Régi Zsinagóga, 2010. július 17.)

Felnyitott boríték az est, amely Tolnai Ottót köszöntené hetvenedik születésnapján. Ha már nyitva találjuk, beleolvasunk, akár a Jelenkor szerkesztőségének buzgó titkárnői a szerzőknek szóló levelekbe, hogy meggyőződjünk: tényleg ő a címzett, és csak neki szól-e az üzenet, ha van egyáltalán. Négy hang lapul ott, négy különböző emberé, akik az ünnepelt miatt választották a szegedi Régi Zsinagóga épületét, ahol a másik születésnapos a húszéves Thealter. Meglepő módon az alternatív színházi fesztivál is több mint egy héten keresztül Tolnai Ottót köszönti, hisz fő témája Tolnai Világlexikona, amely köré számos előadás szerveződik.

A Jelenkor pedig egy különszámmal köszöntötte a délvidéki mestert, melyet az esten Ágoston Zoltán szőtt tovább néha válaszoknak beillő kérdéseivel és ettől függetlenül is szimpatikus instruálásával, amely a pulpitusra szólította a nem oly rég hatvanévessé érett Esterházyt, hogy szinkronizálja saját alkalmi vallomását arról: milyen lenne, ha ő lenne Tolnai Ottó. Akkor könnyedebb lenne, nem ilyen alkalmi, mert Tolnai Ottó minden írása alkalom. A többi úgyis a szokásos Esterházy-humorral felvértezett esztétizált semmi bravúros előadásban néhány Tolnai-szövegutalással, nem lopással. Szórakoztató, szerethető (l. a Jelenkor Tolnai-számában). Majd a rendezvény egyik meghívottja, Mikola Gyöngyi, irodalomtörténész, jótékony Esterházy-provokátor próbálta kezébe venni az est moderálását, és szülinapi anekdotázássá alakítani a köszöntést, némi irodalomelméleti és -történeti aláfestéssel. „Mégiscsak kell valamit mondani az emberről" – súgja neki Ágoston Zoltán, feltéve végre egy kérdést is: „Hogy is vannak ezek az életrajzok?"

Fotók: Révész Róbert, www.thealter.hu

Tolnai beszélne, de „le van tiltva". Megijedünk. „A család", teszi hozzá. Nevetünk, végre őszintén. Majd a szegedi Tolnai-történet estikeillatán keresztül érezni kezdjük az embert a szavak mögött, egy rajzát az életnek, ami nem életrajz. Az asszonyt, aki a szegedi estikeillatban napok óta először hagyja el haldokló férjének szobáját, és megköszöni az arra sétáló Tolnainak, hogy kijöhetett. Elcsendesülünk. „Ez az én Estikém neked" – teszi hozzá a hetvenéves mesélő a mellette ülő hatvanasnak. Látszik a tíz év, és más egyéb is.

Mikola Gyöngyi szerint a közös ős Kosztolányi, aki égi meglepetésvendégként fűzi össze a szálakat a legújabb Esterházy-kötet (Esti) és a szerzői előadásban elhangzó Tolnai-vers között. Ottó úgy olvas, hogy mi válunk ünnepeltté. Alázat érződik szavain, tudja, hogy az ember is szerethető, de most a költő születésnapját ülik. Úgy olvas, mintha „hajszál lenne a nyelvén", megváltozik a hangja. Ottókántálás: emberből költő lesz. Arcán nyoma sincs az omegaráncnak. Fogadóiroda fogadóiroda mellett, talán a világ végéről beszél, egy vízióról. Feltűnik egy pápaszem Raguzából, aranykeretes Zeiss, ami tényleg a pápáé. Aztán utazunk a Szentatyához, egy raccsoló langaléta úrral egy magánkihallgatásra, ahol Kosztolányi mellé keveredünk, aki a közös ős. Meg a pomagránátalma is, a ravatalon és a versben. És még Tolnai Simonra és egy Esterházy-bókra is van ideje a versnek, amely akarva-akaratlanul így köszönti a korábbi köszöntőt. Ahogy a Mosztárban szétlőtt kávézóban ők, mi is otthon érezzük magunkat a kávéházként berendezett asztalok körül. „Nehéz, meghaladja az embert a saját verse" – zárja a köszöntésünket.

Majd rövid időre Esterházy-születésnappá válik a beszélgetés, szigorú motívumellenőrzéssel, miközben kiderül: Mikola Gyöngyi térképként és GPS-koordinátaként használta a Semmi művészet egyik leírását. Amint megtudjuk: sikeresen, ugyanis eljutott a regényben bemutatott boltig. A valóság azonban rácáfol erre, éppen az író bontja le az illúziót: amire az irodalomtörténész rátalált, nem az a bolt. Kétségek merülnek fel az irodalom hasznosságával kapcsolatban. Annyira nem sajnálja senki, főleg Esterházy. „Érdektelen pontosság lenne" – így számol le a valósággal. A tényeknek viszont stiláris sugárzása van, ezért sem ártanak. A stílus vezeti a valóságot orránál fogva. Meg a fülénél, merthogy a pápafülek esztétizált és valós nagysága mellett elmenni nem lehet. Mint ahogy Tolnai Ottó szerint a Kosztolányi-féle ómegaránc mellett sem, ahova a pápaszemet is könnyű behelyezni. Mégiscsak hasznos néha.

Nem úgy, mint a műhelytitok, melyet Esterházy örömmel kifecseg, akárha saját poétikájának bulvárkivonatát adná, nem tudva arról, hogy mindenki máshogy ír. Ottó csak annyit mond: „Hajnalban felkelek, dolgozom". Inkább az alteregók felé vinné el a beszélgetést, Tolnai Simon bácsi felé, egy kicsit Ottó irányába, aki akár elindíthatta volna a szexuális forradalmat.

Nem is baj, hogy Ottó többet beszél, mert EP szerint Ottó – akár Mándy vagy Tandori – „úgy tud beszélni, ahogy ír". Végtelen mondatai motivikusan visszatérnek, és ami a legfontosabb: „nem beszéli el maga elől a szöveget". Pedig Tolnai szeret mesélni, a gránátalma színéről, élőszóban is, versen kívül, a valóság árnyalataival. Meg kell tanulni róla szólni, de ez egy „véletlen adottság", szabadkozik.

Zárásként két ajándék a születésnaposoknak. Egy befejezetlen, összerakható, faximile Nabokov-regény az irodalomtörténésztől. Tolnai Ottó pedig „egy fiatal költőbarátját", Weiner Sennyey Tibort kéri meg, hogy egy korábban mobiltelefonnal rögzített versét felelevenítse. „Úgy olvas, mint én, csak jobban; így olvasok én, ha jó formában vagyok" – teszi hozzá bátorító őszinteséggel. A fiatal költő pedig él a bizalommal, előveszi iPhone-ját, merthogy Ottó tudottan telefonköltő. Betölti szavaival a zsinagóga terét a Pilinszky és Kormos telefonbeszélgetését megverselő ottókántálással, amely tiszta, akár az eredeti.

Habár a felbontott születésnapi boríték végül öt embert rejtett, azon sem lepődött meg senki, hogy a kora esti ég alján megjelent egy finom ómegaránc, ahová az Isten felhelyezhette szemüvegét.

*(Rendhagyó) ismertetés BZ párperceseiről**

Igazi úr-e Böszörményi Zoltán?

Történt valami, kerek négy évtizeddel korábban, amit Böszörményi Zoltán gyakorta felemlít, s amit e sorok írója sem felejtett el. Nem irodalmi órán, de iskolában, a tanár így fogadta a néhány perc késésben lévő diákot:

– Böszörményi!

„Sem utódja, sem boldog őse,
Sem rokona, sem ismerőse
Nem vagyok senkinek,
Nem vagyok senkinek."

(Miért éppen ezek a sorok?)

– Ady!

A későbbiekben, kémiaórán, feleltetés helyett, s azon túl is egy-egy Ady-vers volt a téma.

Írhatnám, a kémiatanár már akkor tudta…

Csak sejtette.

Nem azt, hogy az érettségi után nem sokkal a tengerentúlra szakadt diák évek múltával visszatér a Maros menti városba: „pénzt csinál", épít, szervez, lapokat jelentet meg, mecénáskodik és rákap a szivarozásra…

Azt nem.

De azt igen, hogy az a kolerikus, őszinte, szentimentális fiatalember, aki versben is tud gondolkodni, idővel költővé érik.

***

Számomra az arany villamosok csilingelése fülbemászó muzsika. Regényei próbára tettek. Végül családom érdeklődése és lelkesedése engem is olvasásra serkentett.

Nagyon dicsérni nem akarom.

Böszörményi Zoltán nemcsak író, költő, de mecénás is.

(„Pénzember", mecénás, író, költő…

A nagy nyilvánosság előtt kijelentve:

– Nincs többé vállalkozó, vége a mecénáskodnak, marad csak az író!

Ha ez ilyen egyszerű lenne…)

Ne mondhassa senki, hogy a kémiatanár ilyen-olyan meggondolásból érdemen felül méltatja. De azt, ami nagyon idekívánkozik, mégsem hallgathatom el.

Aki eddig hallott, vagy csak olvasott Böszörményiről és nem értője a verseknek, a hosszú regények sem vonzzák, az most ragadja meg az alkalmat, vegye kézbe a Halálos bűn című kötetet. Olvassa el a 38 „párpercest", de legalábbis azok egy részét.

Megismerheti Böszörményi Zoltánt. Ráadásul két regény – Az éj puha teste, Vanda örök – rövid részletei kedvet kelthetnek a hosszabb lélegzetű két munka lapozgatásához, olvasásához.

***

Érdemes-e meghúzni az állhoz támasztott géppisztoly ravaszát?

– Mégsem volna helyes ezt tenned. Meghalni könnyű. Inkább a kíváncsiság gyötörne. Mi történik veled mostantól kezdve, addig, amíg tényleg el kell menned? (Őrségben)

Napokkal azután, hogy lezárult nagy anyagi veszteségének folyamata, alkalmam volt elbeszélgetni Böszörményi Zoltánnal, a vállalkozóval, pénzemberrel.

Meggyőződésem, ez volt az a nem kívánt élmény, amely a Találkozó születéséhez vezetett.

– Ha akkor tudja, hogy akiért fut, élete legnagyobb anyagi veszteségét és lelki fájdalmát okozza majd neki, akkor lelassítja lépteit, vagy egyszerűen el sem hagyja a repülőteret, a következő géppel visszatér Torontóba.

(Jó, hogy nem tudta!)

Mikor kapott – vett – Böszörményi Zoltán kerékpárt? Nem tudom, de gyermekként nagyon vágyakozott rá. (A bicikli)

Kapta? Kiügyeskedte? Kiérdemelte? Megdolgozott érte és vette?

Megkérdezhetném.

Minek?

Ma már gépkocsival közlekedik. Rászolgált.

Gondolom, saját élmény az alapja a Halálos bűn című novellának is.

Mit tekint a szerző halálos bűnnek? Ki követte el?

Az, aki társát, jótevőjét kiforgatta vagyonából, megfosztotta az üzleti világban nehezen kivívott becsületéből? (Manapság ez szokványos esemény.)

Vagy az a vétkes, aki a – Megbocsátasz? Ugye megbocsátasz kérdésre-kérésre nem sietett válaszolni. Késett vele egészen a halálhírt jelentő telefonhívásig.

***

Nem vehetem sorra mind a 38 párpercest. Valamennyinek van hangulata. Ezt érzem.

A mondanivalót olykor csak sejtem.

Így van ez rendjén.

Nehéz eldönteni, mi az igaz? Mennyi a mese, mekkora a képlékeny anyag?

A káprázat végképp nem mérhető.

Jó, ha sok van belőle. Akkor könnyebb a „hancúrozás az élettel".

Igazi úr-e Böszörményi Zoltán?

Ha a jó író igazi úrnak tekinthető, akkor BZ gentleman.

Különben is az.

Réhon József

* HALÁLOS BŰN, Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest, 2010

Böszörményi Zoltán

A lélek hatalma

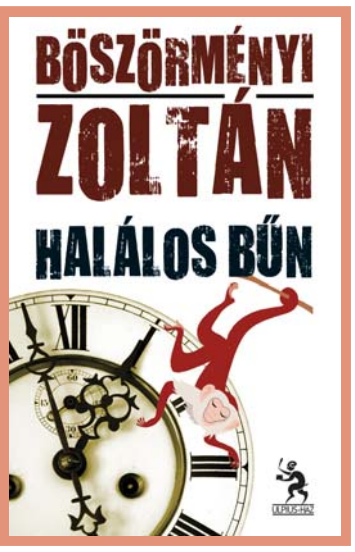

Ez év június elején jelent meg Böszörményi Zoltán Halálos bűn című novelláskötete az Ulpius-ház Kiadónál Budapesten. Ebből nyújtunk most olvasóinknak ízelítőt.

December eleji napon érkezett a házhoz. Festőszerszámait biciklin tolta.

A kormányra és a nyeregre kötözött létrára vedreket, festékes zsákokat rakott. A munkát, egy nagy szoba kifestését, még a múlt hét végén vállalta el. Idős hölgy hívta telefonon: „Haldoklik a férjem, szeretném, ha otthon ravataloznák fel, a frissen festett helyiségben" – mondta.

A szobafestő harminc év körüli, alacsony férfi volt. Beesett arcú, a soványságtól lötyögött rajta a ruha. A nehéz tölgyfa kapun kínlódva jutott át, mert a sarkába erősített rugós szerkezet minduntalan visszarántotta a szárnyat, többször is erősen meglökte, hogy a keletkezett résen keresztülnyomakodjon.

Az asszony, mihelyt megpillantotta, feléje sietett, aprókat lépve, nehogy elcsússzon a jégtől síkos járdán, de elkésett. Mire odaért, a férfi sikeresen átjutott az akadályon.

– Nincs, aki megjavítsa – mutatott a bejárat felé. – Magam nem tudom, mert nem értek hozzá – sietett a magyarázattal, miközben azt nézte, miben lehetne az érkezett segítségére.

– Köszönöm, boldogulok egyedül is – hárította el az ajánlatot a festő.

Behordta a szerszámokat. A szoba közepére húzott, rongyszőnyegekkel és papírral betakart bútorok mellé helyezte őket. A létrát egyik falhoz támasztotta, a permetező pumpába vizet hozott a konyhából, feltöltötte, és levegőt nyomott a tartályba. A létra tetejére készült, kezében a fújócsővel, de mielőtt fellépett, nyögést, jajgatást hallott a szomszéd helyiségből. Azt gondolta, az asszony segítségre szorul a férj ápolásában, ezért a szoba felé sietett.

Benyitott.

A faragott, diófurnírral borított ágyban csak a haldokló embert találta.

– Gyújtsd meg a kislámpát --– nyöszörögte a hang.

Félhomály borította a szobát. Az éjjeliszekrényhez lépett, felkattintotta a lámpát. A látványtól visszahőkölt. A hatalmas ágyban, melyben talán négyen is kényelmesen elfértek volna, halottsárga, csonttá fogyott öregember feküdt. Arca beesett, szemgödrében eltűntek szemei.

– Szüksége van valamire? – kérdezte a festő.

– Nem láttad a feleségem?

– Itt nincs. Megkeressem?

– Nem kell – legyintett a beteg, s lehunyta a szemét.

Kis idő múlva újra megszólalt.

– Adj, kérlek, egy kis vizet. A pohár az asztalon van. Tölts a kancsóból, mert az nem olyan hideg.

Az öreg apró kortyokban ivott. Két-három korty után szünetet tartott, levegőt vett.

– Csak ne ragaszkodnék ennyire az élethez – mondta halkan, s visszaadta a poharat. – Az élet is olyan, mint a szerelem, rögeszmévé válik. Pedig csak lemerülni kéne megtanulni. Nem gondolod? – fordította fejét a festő felé. – Egész életünkben a mélységeket keressük a dolgokban, az érzelmekben, s amikor végre ott a lehetőség, hogy mindez megvalósuljon, hadakozunk ellene, már nem akarjuk, mert azt hisszük, nincs tovább.

– Nem hiszek a lélekvándorlásban – mondta szárazon a festő, aki nem oly rég a helyi újságban olvasott egy témába vágó cikket. – Szerintem az ember elmegy és kész. Megszűnik a lelket tápláló energiaforrás, a test, vége, nincs tovább.

– De van, de van – suttogta a beteg. – A szivárvány színeire felbomló fény is, mint a lélek. Egyben van, aztán felosztódik, majd újra egyesül. A világban uralkodó ismétlődés törvénye szerint. A lélek is átalakul, s újra megjelenik. Olyan, mint a lent és a fent játéka. A hullámok játéka. Egyszer fenn a csúcson, másszor lenn a mélyben.

Elhallgatott, lélegzetet vett.

– Nagyon régen szerettem valakit. Egy nőt – mondta és lehunyta szempilláját. – Rögeszmémmé vált. Nem tudtam szabadulni a gondolattól, hogy mindig más férfival van, másnak mondja azt, hogy „szeretlek". Az ágyban, szeretkezés közben pedig azt, hogy „milyen jó férfi vagy". Még akkor is bántott, tüzes vasként égetett, amikor már nem szerettem, csak gondoltam rá. Úgy éreztem, hogy gúnyt űz belőlem, kibeszél, röhög rajtam az éppen soron lévő szeretőjével. Féktelen magatartásával meggyaláz, lealacsonyít, értéktelenné teszi mindazt, ami a legszentebb számomra. Évtizedekig nem tudtam elengedni, kötődtem hozzá, mindent elkövettem, hogy beszéljek, találkozzam vele. Hagytam, hogy fájjon minden pillantása, gyötörjenek szavai. Nem tudtam elengedni, ugye, megérted, miért – kérdezte, s tágra nyitotta szemét.

Nehezen vette a levegőt. A festő pedig türelmetlenül hallgatta a furcsa szöveget, amelyhez nem talált fogódzót. Csak a kíváncsiság ébredt fel benne, látni szerette volna a nőt, aki ennyire megkínozta az előtte fekvő haldoklót.

– Szép volt? – kérdezte, de rögtön megbánta. Sutának, illetlennek érezte szavait.

– Gyönyörű!

– Ha nem haragszik, akkor most itt hagyom – lépett el az ágy mellől a fiatal férfi.

– Menj csak, fiam – intett az öreg. – Tudom, az én halálom tiszteletére fested ki a szobát. Feleségem megbeszélte velem. – Milyen színűek lesznek a falak, amikor már nem leszek? – kérdezte váratlanul.

– Halványzöldben egyeztünk meg.

– Halványzöld, halványzöld, az én kedvenc színem a sárga. Nem lehetne halványsárga? Lelki szemeimmel magam elé tudom képzelni.

– Szerintem igen, belefér. Mindegy, milyen színűre festem. Ha ön halványsárga színt óhajt, olyanra festem őket. Akkor ezt meg is beszéltük – mondta a festő és már a kilincsen volt a keze.

– Ha te elmégy, én is nemsokára megyek. Ne felejtsd, fiam, a pillanat elmúlhatatlan, minduntalan visszajön annak, aki akarja. Csak tudnod kell egyenként elengedni őket. Akkor visszajönnek.

– Lehet – mondta a festő, és kiment. Hallotta, az öreg még mondott valamit, aminek jelentését csak akkor értette meg, amikor már világossárgára mázolta a szobát.

„És azt se felejtsd, hogy a lélek hatalma mindent átitat, még a te falaidat is, fiam."

Juhász Krisztina

A világ párpercesekben

– Kritika *Böszörményi Zoltán Halálos bűn* című novelláskötetéről –

Súlyos címmel jelentette meg legújabb kötetét Böszörményi Zoltán. Szinte ordít a borítón a feketével nyomtatott Halálos bűn, hogy Kedves Olvasó, az elkövetkezendő percekben bizony nem fogunk könnyedén himbálózni a szavakon, csak úgy a semmiben. Aztán ennek némileg ellentmondani látszik a belső lapon feltüntetett műfaji utalás: Párpercesek. Súlyos dolgokról beszélni néhány percben? Örkényt követve? Itt most vagy nagy átverésről van szó, hasfájós humorral a végén, vagy feszültséget hordozó, sokatmondó rövid szövegekről. Az író ez utóbbit választotta. Végletekkel teli történetek ezek: életről, halálról, pénzről, szegénységről, igazságról, hazugságról, kiszolgáltatottságról, egyszeri, mégis sorsfordító döntésekről. A Halálos bűn 38 rövidebb-hosszabb novellát foglal magába, amelyek végig az egyszerűség nevében szólalnak meg. Erre utalnak a többnyire egyszavas címek (Éhség, Csőd, A szerződés, A bicikli, Vallani, A piacon, Vágyakozás, Látni), a történetek, a hősök és a hozzájuk alkalmazkodó nyelv is.

A Karneváli hangulat című írás tökéletes nyitánya mindannak, ami utána következik. Az egyetlen szöveg, amely nem akar történetet mesélni, csak bevezetni egy egészen újba, mint ahogy a szilveszter egy idegenséggel teli esztendőbe: „Szüntelen egy újabb évre készült. A következő megmérettetésre. Küzdelemre, harcra, békére, kiegyezésre a látható és láthatatlan vetélytársakkal. Több vetélyre, kevesebb társra". Ezekkel a rövid, néhány szavas mondatokkal, ambivalens felsorolásokkal indít a szerző, és ezzel egyúttal megteremti azt a nyugtalan hangulatot, amely kísérője lesz az összes többi szövegnek. De nem csak hangulatteremtésről van itt szó: felütésről, előzetes összegzésről, meghatározásról: „A tévedéseit akarta kiigazítani. Azokat, amelyek másoknak fájdalmat okoztak. Amelyek miatt rossz irányt vett az életük. A tévedésből, értelmetlenül okozott sebeket akarta meggyógyítani. Krisztusi erőt szeretett volna magának, hogy gyógyítson, miközben mindenét megosztaná azokkal, akik halálára várnak, vesztét kívánják. A gyógyíthatatlan sebekről. Még egyszer. Ezekről akart beszélni". És beszél is a további 37 novellában. Fájdalommal és magánnyal átitatott emberi sorsokról, felvillanó emlékekről, bűnökről, a belül halkan megszólaló lelkiismeretről.

Lüktető küzdelem az egész könyv. Szavak, érzelmek, gondolatok, emberek vívnak egymással és önmagukkal. Mint ahogy azt teszi rögtön a második, az Őrségben című novella hőse, aki a város peremén lőszerraktárra vigyáz és vár: a városból érkező ételhordóra, élelemre, életre. A lélek vívódása a helyes döntésről. Egy elfelejtett jelszó miatt ártatlan embert ölni vagy áldozatot hozni és magunkkal végezni? Gyilkosnak vagy öngyilkosnak lenni? Bűntelennek maradni vagy bűnössé válni? Ugyanez a gondolat már a gyermeki takaró alatt is ott lapul („A habos dunna alatt arról ábrándozott, hogy biciklije lesz. Még nem tudta, hogyan fog hozzájutni, de gondolatban többször felült rá."), de amilyen gyorsan (egyetlen mozdulattal) lekerül a törékeny, apró testről a puha lepel, olyan hirtelen találja magát szembe az ártatlan ábránd a kísértő valósággal („Igen, ott volt, ott lapult az oldalak között a százas."). És ugyanígy, amilyen könnyen végigsuhan a biciklizés öröme a gyermeki képzeleten, olyan nehezen birkózik meg az anyagi valósággal („Rátette a kezét. Mint tüzes vas égette az ujjait. A fényes csengőjű biciklire gondolt. Nem tudta, mitévő legyen.") (A bicikli).

A kötetben általános problémaként feltüntetett döntéshelyzet és az emberben ott motoszkáló ismeretlen utáni vágyakozás, a kíváncsiság az, ami továbblendíti a párpercesek szereplőinek sorsát. Ez a lendület mozgat is egy ideig. Körülbelül a novellák feléhez érve azonban kezdjük úgy érezni, hogy birtokában vagyunk az összes történetnek, emberi véteknek, és hogy a szerző nem tud újat mondani, csak ugyanazokat a köröket futja. Az első szöveg, ami kizökkent ebből az egyhangúságból: A nyomozás. Amivel elsősorban újat hoz az eddigiekhez képest, az a nyelv. „Bémentem én minden barakkba, osztán ott sok minden vót összehányva, yót ott ágymatrac, még kibelezett televízió es, játék es, de Akoskám, sehol se lelém, pedig há kiábáltam jó hangosan, hogy a főd alatt es meghallja" – az író nyelvileg is hozzásimul a fiát kereső asszonyhoz. Majd pedig, néhány novellával később egy kiszolgáltatott lány kifacsart lelkéhez a Nem!-ben: „Hányingere volt. Önmagától, a világtól, az egész kibaszott valóságtól". És igen! A szépen megírt mondatok között végre előbukkan valami egészen pezsdítő, aminek korábban semmi nyoma nem volt, és amire az olvasó végképp nem számított. Mindezzel nemcsak a kötet válik újra érdekessé, hanem maga a szerző is. Mert érezzük, hogy itt még jönnie kell valaminek. Szembesülünk azzal, hogy az eddig egy hanggal megáldott szerző – úgy tűnik – nem is olyan egyhangú. Lesüllyed, hogy aztán újra felemelkedhessen. Jön is a párpercesekkel együtt szépen, lassan, de nem fokról fokra, mert olykor bizony mégsem látunk lépcsőfokot, bár mégis haladunk felfelé.

A Halálos bűn második felében egyre erőteljesebb novellákat olvashatunk, mint amilyen a könyv címadó szövege. Prózát, felsejlő lírát egyaránt kapunk az elejétől kezdve, azonban a lírai én legszebb képére itt bukkanunk: „A citromcseppek átszínezték a folyadékot. A látogatónak úgy tűnt, mintha időcseppek oldották volna fel az emlékezés vörösét". Idő és emlékezet mosódik össze egyetlen mondatban, míg végül homogén nem lesz az egész: „A folyadék egyenletes narancsszínre váltott". És mindeközben mit sem veszít a Karneváli hangulat egykori nyugtalanságából, mert a citromcseppek oldó hatása mellett „[h]allani lehetett, hogyan reccsen a csend a szoba bútoraiban". A kötet egészére érvényes kijelentések ezek, mint ahogyan a párpercesek sorai között elhintett filozofikus gondolatok is azok. Az író ugyanis bölcselkedik, folyamatosan, néha csak óvatosan beleszövi gondolatait a nagy egészbe, máskor pedig a filozófia adja az alapot. Mi az igazság? Hogyan ismerhetjük meg? „Érzék- és értékrendünk segítségével állapítjuk meg az igazságot. A létezőt, ahogy látókörünkbe érkezik, azonnal teszteljük, válogatjuk, osztályozzuk, azaz ítélkezünk felette. Ehhez szoktattuk elménket. Nem abban gyönyörködünk, miként mozog valami, a mozdulatok kecsességén, a színek parádéján, hanem rögtön azonosítjuk, feldolgozzuk, szelektáljuk, osztályozzuk, értékrendünk szerint soroljuk azt, ami van" – okítja diákjait a Látni filozófiatanára.

Egy hatalmas üveggömbbe helyezett színes történetek ezek, amelyek együtt, vibráló színkavalkádban kerülnek az asztalra. Az olvasó pedig nem színvak. Látja az egymástól elkülönülő színeket, magányosan elválaszt, csoportosít, konstruál. A kötet mindezt megengedi, hiszen újra felbukkanó szereplők (Virág, filozófiatanár), motívumok (döntés, (ön)gyilkosság, emlék), szavak (félelem, szorongás, kíváncsiság) és egy képzeletbeli tematikai elkülönülés (üzleti és vidéki élet, gyerekkor, szerelem) segít ebben. A szerző minden egyes alkalommal leteszi tollát, hogy azt olvasója vehesse fel. A szerzővé avanzsált olvasó átfesti és árnyalja a színeket. Üveggömbjét így helyezi a polcra.

(Böszörményi Zoltán: Halálos bűn, Ulpius-ház, Budapest, 2010)

Nemzet és kötelesség

Aki nem teszi le a lantot

(Folytatása az 1. oldalról)

B. P.: Úgy érted, ugye: már a negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején átélt csalódásaim ellenére… Nos, a romániai kommunista pártot azért helyezték a húszas években törvényen kívül, mert programjában a nemzeti kisebbségek jogainak védelme szerepelt – beleértve a jogot a területi elszakadáshoz. A párt olyan vonzó lett több erdélyi magyar számára, hogy „állományának" zöme állítólag rövidesen magyarokból állt és (a fasiszta-vasgárdista veszély miatt is) magyar zsidókból. (Aztán a Molotov–Ribbentrop-paktum egyértelművé tette: az „elszakadáshoz való" jog nem Erdélyre, hanem Besszarábiára vonatkozott, amelyet akkor a Szovjetunió annektált is.) A második világháború utáni első években az RKP folytatta kisebbségvédő politikáját, én 15-16 évesen a Magyar Népi Szövetségben működtem, rövidesen bánsági ifjúsági sajtófelelős lettem. A RKP vezetői azonban rájöttek: a jórészt magyarul beszélő pártnak nem lesz esélye a hatalom megszerzésére. Ettől a felismeréstől mintegy görcsbe rándult az egész mozgalom. Megkezdődött a tagság erőltetett cserélése, azaz „nemzetiségi összetételének javítása", románosítása – visszamenőleg is: a kisebbségiek kiszórása különféle ürügyekkel, a románok arányának növelése. Mivel ebben volt némi ráció, ellene jó ideig nemigen lázadt senki, kivéve a személyükben igazságtalanul érintetteket. Innen jutottunk el Gheorghiu-Dej idején a román nacionalizmus, nacionalisták felülkerekedéséhez a pártban és a kormányban.

A törvényen kívül helyezett RKP két főtitkára is magyar volt. A negyvenes évek elején a főtitkárt Fóris Istvánnak hívták: őt állítólag Gheorghiu-Dej verette agyon egy Pántyusa nevű, ukrán származású emberével, akit aztán jutalomképpen (Pintilie néven) belügyminiszter-helyettesnek nevezett ki. Megjegyzem, ezt csak a mozgalmi folklórból tudom.

Cs. S.: *Hová fajult mindez az ötvenes évek elején?*

B. P.: 1953 első felében például néhány hét alatt már három magyar hetilapot szüntettek meg: az Ifjúmunkást, a Tanügyi Újságot és a Szakszervezeti Életet. Érdemes elolvasni Dávid Gyula Polis Kiadójánál 2007-ben megjelent Az őszinteség két napja (1956. szeptember 29–30.) című, Benkő Levente szerkesztette s jórészt általa írott könyvet: azon a két napon, három héttel a magyar forradalom kitörése előtt, néhány tucatnyi kolozsvári és marosvásárhelyi magyar író, újságíró, szerkesztő, egyetemi oktató nagyon keményen és bátran kitett magáért. Miron Constantinescu KB-titkárt föltehetően azért küldték le erre Kolozsvárra, hogy „gatyába rázza", megfélemlítse a magyar értelmiségieket. Meg is kísérelte, de akkor már késő volt, az első napi felszólalások inkább őt ijeszthették meg. Az ülés jegyzőkönyvét a tartományi pártbizottság alaposan átfésülte (mondják: a túl éles részeket azért is enyhítették, mert ők maguk is féltek az utólagos, azaz '56. október 23. utáni felelősségrevonástól). A pártnak nemigen voltak magyar gyorsírói, és az utolsó pillanatban tudták meg, hogy ezen az ülésen ismét szabad lesz magyarul is megszólalni. Ebben, a taktikán túl, talán az is szerepet játszhatott, hogy az aradi származású, történész végzettségű Constantinescu tudott magyarul. Vállalatoktól hívtak be magyar gyorsírókat. A román gyorsírói szöveg is hozzávetőleges, ismertető jellegű lett. Leadott jegyzőkönyvét a tartományi pártbizottság persze még „tömörítette".

Cs. S.: *Úgy tudom, a három megszüntetett hetilappal kezdted a felszólalásodat…*

B. P.: Igen, és ezeket nemsokára vissza is állították. '56 szeptemberére már nagy volt a feszültség. Hiszen 1952-ben, mintegy szinkronban a rövid életű Magyar Autonóm Tartomány létrehozását bejelentő új alkotmánnyal, megszüntették a Magyar Népi Szövetséget: ha ekkora nemzetiségi szabadság van Romániában, hogy autonómiát kapnak a székelyek – ugyan vajon mi szükség van még az MNSZ-re?! (Fütyültek rá, hogy a Székelyföld népe csak harmada a romániai magyarságnak.) Első embere, volt elnöke Kurkó Gyárfás börtönben, tizennégy évig magánzárkában volt. (Meg is őrült; amikor szabadult, 14 évi kóter után, Méliusz javaslatára gyorsan kiadtuk Nehéz kenyér c. regényét az Irodalmi Kiadónál… Lipcsei Ildikó pesti könyvét Kurkóról is érdemes elolvasni.) Vele egy faluból, Csíkszentdomokosról való volt Márton Áron, a legendás gyulafehérvári római katolikus püspök: ő is ült. Börtönbe zárták dr. Csőgör Lajost, aki nélkül talán nem született volna meg a Bolyai Egyetem, de a vásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet sem, amelynek rektora volt.

Cs.S.: *Nagy híre lett ennek az ülésnek… Kik szólaltak még fel?*

B. P.: Félreértés ne legyen: azon a kétnapos ülésen nem én, a huszonéves voltam a legbátrabb vagy legokosabb – Szabédi László (aki nem sokkal a kolozsvári Bolyai Egyetem beolvasztása után a román Babeş Egyetembe, öngyilkos lett) vagy Csehi Gyula sokkal lényegretörőbb, mélyebb volt. Az izgalmas felszólalások közül Szabédié az egyetlen, amelyik teljes egészében megőrződött, mivel ő előre megírta, s románul, és gépelt példányt adott át. Ezt nemrég közreadtam.

Cs. S.: *Baloldaliságod nem akadályozott abban, hogy később, az úgynevezett demokráciában hosszú harcba kezdj egy – fogalmazzuk úgy, ahogy a hivatalos politikai fórumok láttak engem – jobboldali, származását tekintve „osztályellenség", a letűnt „népnyúzó, burzsoá-földesúri" kasztot és a „népbutító klerikális reakciót" megszemélyesítő ember érdekében…*

B. P.: Ágyai lelkész édesapádat és édesanyádat nagyon megszerettem, jártam náluk Ágyán, a gyerekeim is jártak, sőt, még az is segített mindebben, hogy az én családom is református, engem a budapesti Kálvin téri templomban kereszteltek, anyai fölmenőim fél évezrede azok, rengeteg református lelkész van közöttük, Kányádon például három lelkésznemzedékük tartotta az istentiszteleteket. Szefárd apám a felesége kedvéért maga is református lett.

Az irántad való szeretetemben sok önzés is volt. Megszerettelek, és nemcsak úgy, ahogy a következő csata előtt a szakaszvezető is megszereti titkos fegyverét. De hát Csép Sándor típusú, nagyratörő, művelt, értelmes-érzelmes, szociológiai szemszögű szerkesztőnk, riporterünk más már nemigen volt. Értékkel kellett pótolnom azt, hogy kevesen voltunk, terveimhez képest mindenképp. Kellettek hát a rendkívüli egyéniségek és tehetségek. Az olyan (szerintem zseniális) tollú emberek, mint Vári Attila, az olyan – Nyugaton végül

Fotó: Vári Mihály

nagy karriert befutó – filmesek, televíziósok, mint Fischer István, az olyan operatőrök, amilyen legalább öt volt nálunk. Az olyan zenei szakemberek, mint Boros Zoltán, Simonffy Kati, akit te fedeztél fel, az olyan zseniális vágónő, mint Lukács Zsizsi – majd ha a tévé bukaresti magyar adásáról készül nagyriport, bemutatjuk az egész társaságot. Labancz Fridát a felejthetetlen riportjaival, remek rendezőinket, akik tévéjátékainkat, játékfilmjeinket, színházi adaptációinkat tartották kézben a két színházi szerkesztő, a megboldogult Sugár Teodor és Tomcsányi Mária segítségével. Rendezőink között olyanok voltak, mint Harag György, Taub János, Cselényi László, a nagy nyugati televíziós karriert befutó Fischer István, Demián József, a kanadai Bokor Péter, Kincses Elemér, Tömöry Péter, Farkas István, Szabó József, Dan Grigore Popa, Leonard Popovici és még néhányan.

Visszatérve személyedre: noha tehát világos volt, hogy nagy szükségünk van rád, egészen különös módon sikerült jóváhagyatni az alkalmazásodat Bujor-Sion tv-elnökkel, aki korábban évekig a KB sajtóosztályát vezette. Az általa vezetett román tévés küldöttséggel repültünk Pestre, egymás mellett ültünk a gépen, néztük a tájat, amely benne fölidézte az 1944-es harcokat azokon a területeken. Augusztus 23-a után ugyanis ő, mint az illegális román KISZ tagja, önként jelentkezett a frontra, és végigharcolta, hogy úgy mondjam, Berlinig a háborút, súlyosan meg is sérült. Elfogta a nosztalgia, s mesélt, mesélt. Én meg elmondtam, hogy Arad körül, s így Ágya körül is előre-hátra mozdult a front, hol a szovjet és román, hol a magyar (és német?) csapatok voltak az urak. Amikor a magyarok másodszor is elfoglalták Ágyát és környékét, halálra ítélték azt a 33 román földművest (főleg „Adea-colonie" lakosait), akik „kollaboráltak" a román csapatokkal, amikor azok előrenyomultak és elfoglalták Ágyát. Édesapád a harminchárom bujkáló jó részét elrejtette, talán a templomba, talán a házuk pincéjébe, padlására – ahová lehetett, és elment a magyar parancsnokhoz, aki némely forrásom szerint maga Király Béla volt, az 56-ban megismert kiválóság. És elmagyarázta neki: „Ti kivégzitek ezeket a szegény embereket és tovább vonultok, mi pedig, ágyai magyarok, itt maradunk…" Meggyőzte Király Bélát, senkit sem lőttek agyon… Néhány évvel később, amikor Romániában megkezdődött a „kulákosítás", édesapádból, ugye, kulákot csináltak, és eldöntötték, hogy deportálják a (mondjuk így) román Hortobágyra, a Baragánba, családostul. Erre az ágyatelepi földművesek, akiknek megmentette az életét, írtak egy gyönyörűen hiteles tiltakozást vagy könyörgést, hogy azt a magyar papot, aki megmentette az életüket, az istenért, ahhoz ne nyúljanak! Rossz helyesírású, kicsit primitív levél volt, és mellékletképpen még néhányuk személyes különlevelét is beadták: világos volt, hogy ezt nem valamilyen értelmiségi sugallatára tették, hanem úgy érezték, hogy ennyivel tartoznak. Bevallom, a közös beadványuk és a „mellékletek is" ott voltak a repülőn, a zsebemben. Odaadtam az elnöknek. Megkönnyezte. Mondom: elnök elvtárs, és ennek a papnak a fiát nem akarják beengedni nálunk a sajtóba, merthogy papfiú! Fölháborodott: „Ki az az idióta?" – „Nem idióta, kérem, csak talán nem is hitte el a történetet… ön az, aki nem hajlandó felvenni…" Sándorom, így vettünk fel a tévéhez. Az érdem az édesapádé s a harminchárom román földművesé… A történetet annak idején Păunescu lapjában közöltem. Magyarországon semmit se mond a neve: tehetségesen népbolondító költő, a Ceauşescu-kultusz poétája. De ha azt akartam, hogy a román kulcsembereket is megdöbbentse a sztori, ott kellett közölni.

Cs. S.: *Ez a „káderpolitikád" érvényesült végig főszerkesztőséged alatt. Állítom, hogy ezért sikerült jó munkaközösséget verbuválnod. A szerkesztőségről nemcsak a nézők, a felmérések, de az intézmény román vezetése is elismerte, hogy „házon belül" a legjobb. Az elnök a te jelenlétedben is elmondta ezt – mégpedig Hárs Istvánnak, a Magyar Rádió elnökének és Nagy Richárdnak, a Magyar Tv elnökének.*

B. P.: Fölkereste szerkesztőségünket Tömpe István is, a Magyar Rádió és Televíziós Bizottság elnöke – vágóasztalban több produkciónkat megnézte és megrendelte… A te „Egyetlenem" dokumentumfilmednek – amelyet, ugye tudod, másképp juttattunk el Pestre – óriási volt a visszhangja: vagy negyven újságcikk jelent meg róla Magyarországon. De Fischer István a színész Kovács Györgyről készített portréfilmjét, Cselényi egyik filmjét és ezt-azt azért mégiscsak átvett a Magyar Televízió.

A nagy földrengés után néhány nappal utasítás érkezett a tv minden szerkesztőségébe: hagyjuk abba a drámai katasztrófa-hangot! Tudtam, hogy ez mit jelent, mégis az eltervezett, megrázó, egyórás országos, de főleg erdélyi nagyriport ment adásba. A KB sajtófőnöke, Marinescu úr, Románia volt ENSZ-megbízottja, hétfő délután magához kérette a KB sajtóosztályának magyar referensét, Illés Józsefet: fordítsa le neki a magyar adást. Jóska látta, hogy egyedül mi nem tartottuk tiszteletben az ukázt, és félt, hogy mindannyian repülünk. Adás után Marinescu kicsit rágta az ajkát, majd felhívta a tévé akkori elnökét, aki előzőleg havannai nagykövet volt, és megkérdezte: látták-e a magyar adás földrengés-összeállítását. Nem láttuk – vallotta be az elnök. Marinescu sóhajtott, és azt mondta: „Az a gyanúm, hogy nekik van igazuk…!"

Cs. S.: *Kezdetben heti egyetlen, tán 25 perces adásidőnk volt, ami voltaképpen gazdasági-politikai híradó volt, magyar népzenével, dallal, netán nótával, csárdással. Így nem lehetett túl nagy hatásunk az identitástudat erősítésére, a magyar nyelv ápolására. A hatalom azért hozta létre a magyar nyelvű tévéadást, hogy az állampártnak legyen magyar „transzmissziós szíja" is.*

B. P.: Talán még ilyen igénye sem volt. 1968-ban, amikor Románia nem vett részt Csehszlovákia megszállásában, tehát szembekerült Moszkvával, a „hátországban" támogatásra volt szüksége, ezért rendre találkozott fontos rétegek képviselőivel. Velünk, magyarokkal tizenkét órát tartott az ülés. Huszonegyen szólaltunk fel – jobbára kritikákkal, igényekkel, sérelmekkel, javaslatokkal, követelésekkel. Ezekre kényszerű engedményekkel reagált a hatalom, így lett tv-adásunk is. Engedelmes kirakatnak szánták, persze…

Cs. S.: *Énekeljenek, táncoljanak magyarul, dicsérjék magyarul a nacionálkommunistává torzult pártot és semmi több. Energiáink jelentős része fordítódott arra, hogy a hivatalos szándékokból épp csak annyinak tegyünk eleget, aminek megtagadása nyílt lázításnak számított volna. Számunkra a nemzeti létélmény megteremtése a Bánságtól a Székelyföldig, Barcaságtól Máramarosig és az azonosságtudat ápolása, erősítése volt a fontos. Ennek érdekében meggyőzted, akiket kellett, hogy Temesvártól Szatmárig az ország nyugati határának széles sávjában a lakosság nagy része, nemcsak a magyarok, a magyar televíziót nézi, nem a románt. Hétfőn viszont az MTV-nek nem volt műsora. Így érted el, hogy a 180 percesre növelt magyar műsorunkat hétfő délután sugároztuk – állítólag a határon túl is nagyon sokan néztek minket.*

B. P.: Többek között Zöldi László, aki később az És főszerkesztő-helyettese lett, s írt is rólunk. Meglátogatott Molnár Gál Péter, a vágóban éppen Kocsis István Az autóbusz utasai című novelláját Dan Grigore Popa rendező kollégánk forgatta filmet vágták – a szigorú pesti vendég elámult. Meg is írta Pesten.

De nagyon elfáradtam. Égetően fájt, hogy – például az első preinfarktusom után – amikor hosszabb betegszabadságra mentem, visszatértemkor kiderült, hogy kollégáim könnyedén adtak át a hétfői adásidőnkből, miközben jó néhány fő műfajunkban már csak ismételhetjük a korábban készülteket, újak nincsenek… Csak a harmadik lemondásomat fogadta el a KB illetékes titkára, az Országos Tv-Tanács elnöke, az egyébként regényíró és költő Dumitru Popescu. Négyszemközti beszélgetésre fogadott (emlékszem, a KB székházát restaurálták a földrengés után, ezért a volt királyi palotában), és azt kérdezte: hát nem fáj a szívem otthagyni az adást? Nem félek attól, hogy ha elmegyek, összehuttyan az egész? Hát nem jöttem rá, hogy az RTV legjobb műsora a miénk? – kérdezte.

Cs. S.: *Szóval: „hetedik színház" lett a magyar adás – a hat magyar színházunkra utalok ezzel –, vagyis önálló produkciók országos szereposztásban és színpadi adaptációk, honismereti és jellemvetélkedők, tévéjátékok, önálló játékfilmek, tévéportrék, táncházműsorok, nagylélegzetű szociográfiai riportok adtak súlyt, vonzó karaktert a műsornak –, a zenéről és egyebekről nem szólva. Azt hiszem, minden egyéni ars poetica része volt, hogy nemcsak informálni akarunk, hanem formálni is: mentalitást, magatartást.*

B. P.: Az egyik heti értekezleten kiderült, hogy X.Y. valamit elhanyagolt, s kitörtem: értsétek meg, ma kulturális síkon mi vagyunk a legmagasabb romániai magyar fórum. Nincs saját közművelődési miniszterünk; most főleg rajtunk múlik, hogy milyenek a kórusaink, a szavalóink, a tánccsoportok, mennyire olvasnak az emberek stb. Nos, ebből lett az a vád, hogy kisebbségi magyar árnyékkormányt szervezek. Besúgtak…

Cs. S.: *Van valami fontos, ami később jutott eszedbe, és hiányérzeted támadt visszamenőleg?*

B.P.: Nem minden kollégát töltött el a műsor iránti szerelem. Volt, aki a hajcsárt látta bennem.

Cs. S.: *Személyiséged megértéséhez említést kell tennem arról, amit én Saulus–Paulus-szindrómának nevezek. Bár többször elmondtad, hogy itthon, Erdélyben sohasem támadtak, megjegyzést sem tettek arra, hogy apai ágon szefárd zsidó származású vagy, hiszen nálunk inkább érvényesült Illyés Gyula meghatározása, miszerint a magyarság nem származás, hanem vállalás kérdése. Nekünk magyar író voltál és vagy, aki székely-magyar édesanyád nevén váltál ismertté, de azért mégis voltak aggályaid „megítéltetésed" körül. Ezt én képzelődésnek neveztem, szerintem – ellentétben bibliai druszáddal, aki a rómainak római, a zsidónak zsidó volt – te anti-Pál vagy, aki néha (alaptalanul) azt hiszi, hogy a zsidók a magyart látják benne, a magyaroknak pedig ő zsidó! Mára hogy állsz ezzel?*

B. P.: Jó ideig, akkori szellemi-érzelmi frontunkon abban az eszményi helyzetben voltam, hogy eszembe sem jutott: vannak antiszemiták is. Élesebben érzékeltem némely román részéről azt a gyanakvást, amelyet a magyarokkal szemben tanúsítottak. De volt a kiadónál megrázó élményem is. Amikor sikerült rövid idő alatt alaposan megnövelni a könyvkiadó magyar volumenét és szélesíteni a palettát, a kiadó igazgatójától, I. Bănuțától, a költőtől, 1944-ig a karánsebesi börtön volt politikai foglyától a KB-nál megkérdezték: hát végtére is ez a Bodor magyar vagy zsidó? Erről beszámolt nekem. Válaszul bevittem az Antonescu idejéből való bírósági végzést, mely szerint keresztény magyarnak számítok. Ugyanis a 40/41-es tanévben, tehát 10-11 évesen az új zsidótörvény alapján kirúgtak a középiskola I. osztályából, s apám, bár se kapcsolatai, se pénze nem volt, ettől kvázi megőrült, és pert indított. És képzeld: megnyerte. Kimondták, amit remélt.

Cs. S.: *Sose tagadtad sem meg, sem le egyik genealógiai ágadat se, de volt s van még feszültség benned: a baloldali vonzalom, ami részben szülői örökség, és ami reakció is volt az idegengyűlölő Vasgárda erősödésére gyermek- és kamaszkorodban. S ez egyúttal erősítette is nemzeti elköteleződésedet – sose felejtem el a történeted, hogy jöttetek román kollégáddal hazafelé a „Piariból" a temesvári Püspök úton, és magyarul beszélgettetek, mire egy fiatalember, valószínűleg műegyetemista (ott volt a Műegyetem főépülete, a diákok közül sokan lettek vasgárdisták) lekent neked egy pofont, mert magyarul beszélsz. Még jó, hogy román barátod éppen hallgatott. De tanúja volt… Hallotta, hogy ha csak magyarul tudsz, be kellene fognod a szád… Tehát: baloldal és nemzeti elkötelezettség! Sokak szemében e kettő: tűz és víz. Mi a véleményed?*

B. P.: Otthon magyarul beszéltünk, csak a szüleim titkolóztak előttem és nővérem előtt angolul… A bécsi döntéskor sírtunk: minket kihagytak. Már-már átköltöztünk Váradra. Apám biztos belepusztult volna a lágeréletbe.

Nagy szerepet játszott életemben Debreczeni István tiszteletes úr. Esperesünk a temesvári református gyülekezet nyelvi igényességére, lelkületére óriási hatással volt. Életemben először a templomban „szerepeltem" (abban, ahol aztán Tőkés László) – verset mondtam, szavaltam… Emlékezetesek voltak Debreczeni tiszteletes úr biblia- és hittanórái. Ő (tán mellékágon) Arany János rokona, a romániai Arany János Társaság elnöke, s „Arany János hétköznapjai" című könyve 1968-ban jelent meg Pesten, a Gondolat Kiadónál.

Cs. S.: *Fontos vezető szereped volt a Kriterion Kiadónál is. Miért vállaltad el a televízió nemzetiségi műsorainak az irányítását?*

B.P.: Sokan tartották luxusnak, hogy a Kriterionnál dolgozunk mindketten: Domokos Géza mint igazgató, én mint főszerkesztő. Valóban: nem lehettem olyan önálló, mint előző kiadói munkámban. Talán ez is szerepet játszott abban, hogy elfogadtam a felajánlott munkakört a rádióban, televízióban. Döntően azonban az esett latba, hogy a rövidke műsort nagy hatású médiummá tehetjük.

Cs. S.: *Mi a te politikai-társadalmi-nemzetstratégiai ars poeticád?*

B. P.: Ez a téma időt és teret igényel. Külön beszélgetést. A lényeg: jó esetben-környezetben a nemzeti hovatartozás akkurátussága nem szorongóvá, gyűlölködővé, hanem kiegyensúlyozottá teszi az embert. Tehát előfeltétele a békés világnak. Látod, nem mondom: a világbékének. Túl égető, túl fontos ez, semhogy mellékesen térjünk ki erre. Beszélnék az antiszemitizmusról is, de azt hiszem, nem itt a helye. Te ilyenkor Teller Ede mondatára emlékeztetsz; szerinte a magyarok nem „antiszemitábbak" más nemzeteknél. Talán akkor így volt igaz.

Cs. S.: *Valamikor egy jelentős erdélyi személyiségről beszélgetvén azt mondtad, hogy neki az életénél is fontosabb az életműve. És te? Mérlegeled mindazt, amit felmutathatsz: tévé, könyvkiadás, közírás, regény, versek? Az életművedet?*

B. P.: Életmű? Túlzás. Sorsomnak több szakasza van, a naivtól a kétségbeesett baloldaliságig. Ha fogász lennék, mit számítana! De ebben a szakmában...

Cs. S.: *Hivalkodás nélkül kijelenthetjük-e, hogy abban a hetvenes évtizedben az a tévé jelentősen hozzájárult nemzeti közösségünk továbbéléséhez?*

B. P.: A körülményekhez képest nagyon is. A műsor gazdagította közönségünk történelmi ismereteit, melyeket az iskola nemigen ápolt. Nézőink ráébredhettek, ha addig számukra nem volt egyértelmű, hogy van jellegzetesen magyar zene – a népdaltól Bartókig, Kodályig –, s ez kihat költészetünkre, szerelmi életünkre, habitusunkra. Úgy érzem, fölengedett nézőnk reménytelensége, tanult valamit a „helyi magyarság" értékéről, alkotóiról, gondolkodóiról, művészeiről, tudósairól. Rádöbbent, hogy a Nagyszentmiklóstól a moldvai Klézséig: egyek vagyunk, s ez nem szűkült le az ország határain belülre. A példák sora a te Egyetlenem című döbbenetes kalotaszegi szociográfiádtól Fischer Pista dokumentumfilmjéig (a nagy kolozsvári élelmiszer- és hűtőipari gépeket készítő gyár munkásaiig), Labancz Frida a balesetben lebénult, magyarul jól beszélő román Margaretáról készített, százezreket megrázó riportjáig terjed… De az adás rövidesen 40 éves – ebből az alkalomból majd külön írok, ha lehet, mindenkiről.

A szerkesztő csak kivételes esetben fűz megjegyzést a kiadványban közölt íráshoz. Most mégis megteszi. Csép Sándor és Bodor Pál (Diurnus) beszélgetése ugyanis, reményünk szerint, olyan nem hagyományos interjú, amely még a sajtószakma beavatottjai számára is szolgál sok újdonsággal, nem csak az átlagolvasónak. Kevéssé vagy alig ismert adalékokkal a magyar nyelvű médiaszolgálat megteremtéséről a romániai szocializmus éveiben, a kisebbségi élet embereiről, mindennapjairól, sajátos társadalmi-hatalmi viszonyokról, fáradhatatlan alkotó személyiségekről. És nem utolsósorban két ember mély barátságáról.

Az interjú 2009 októberében készült Budapesten. Köszönet érte Csép Sándornak és Bodor Pálnak! ***(T. L.)***

Bodor Pál

Varietas delectat

Valóban, csak egyszer halok meg, és mégis
Más lezuhanni a tizenharmadik emeletről
És más befulladni télen a Dunába és más
Sziklaomlástól megkóveztetni és
Megint más, ha tőrszúrás döfi át gégém
És mint borosüvegből kotyogva az ital
Gorgolyogva, vörös-habosan elfolyik életem –
És megint más karóba húzatni és más
Áramütéstől elégett szívvel megmeredni feketén
És újfent más hernyótalp alatt daraboltatni,
Benzinben ellángolni elevenen, hajszálanként,
Fölkunkorodni az aszfalton mint a szalonnabőr,
Vagy tízezer kilós gépkalapács alatt
Fehérje-péppé visszafúlni ismét –

Még a halál is milyen iszonyú gazdag!

Volt még egy szerepe műsorunknak, melyről még soha nem beszéltem. A romániai magyar – az MNSZ 1952 körüli megszüntetése óta először – úgy érezte, hogy nincs magára hagyva. Emlékszem, a képernyőn a szerkesztőségi postában válaszoltam egy székelyföldi levélre, amely azt panaszolta, hogy a helyi iskolában nem engedélyezték az V. osztály indítását magyarul. Eljártam az ügyben, Lőrinczi László volt (a 68-as csata eredményeképpen kinevezett) közoktatásügyi államtitkár, beszéltem vele, hamar elintézte: lesz ott magyar V. osztály. Hétfőn élő adásban közöltem, hogy sikeres volt a közbenjárás. Ezt követően nem egy hasonló természetű levelet kaptunk, mindegyikben eljártunk, mindegyikre válaszoltunk.

Cs. S.: *Elképzelhetőnek, szükségesnek tartod a közszolgálati televíziók, így a romániai magyar tévék szerkezeti, funkcionális átalakulását?*

B. P.: „Összeszerelnék" legalább egy, de inkább két egész napos csatornát a hazai, a magyarországi, s a környéken meg a nagyvilágban készülő magyar műsorokból, olyan játék- és dokumentumfilmekből, filmmúzeumi anyagból, amit mondjuk a székelyföldi nézők még nem láthattak – de mindezt úgy, hogy ne pistuljunk bele a köldöknézésünkbe. Válogatásokat mindenünnen!

Cs. S.: *Fő célunk, a közösség szolgálatának perspektívájából hogyan látod a Kárpát-medencei magyar nemzet jövendő évtizedeit?*

B. P.: Túlélésünk csak akkor lesz sikeres, ha olyan érték- és teljesítményközpontúak leszünk, mint a finnek. Csak a nagyon alapos szaktudás és műveltség, nyelvtudás és tanult ízlés, erős alkotókészség és derű vezetheti át a magyarságot a következő, beláthatatlan évszázadokon. Ha a nemzeti érzelmek oly mértékben siklanak ki nemes medrükből hőzöngéssé, hepajjá, erőszakká, gőggé, itt-ott gyűlöletté válva, mint amit újra tapasztalunk, hamarosan végünk van, felmorzsolódunk Európa nemzeti és nem nemzeti malomkövei között.

Cs. S.: *Nemzeti-nemzetiségi sorskérdéseinket csak igen körülményesen lehetett megközelíteni.. Emlékszem, egy évbe telt, míg a Kalotaszeg demográfiai hanyatlását bemutató filmemről meggyőzted az illetékeseket, hogy ez nem magyarsirató, nacionalista alkotás lesz. A nemzeti identitás erősítését célzó honismereti vetélkedőkről azt mondtuk, hogy a szocializmus vívmányait népszerűsítjük. A vajdahunyadi vasművekről szólva többet beszéltünk Hunyadi Jánosról és Mátyásról, mint a nehézipar fellegváráról. A vetélkedőkön a sikeres válaszokra adott zsetonok Rákóczi rézlibertásait mintázták… Műsoraink tíz- és százezrek szívét dobbantották meg – tehát nem volt hiábavaló.*

B. P.: Fischer Pista készítette el – Páskándi Géza novellája nyomán – első rövid játékfilmünket, a Legalább Európát. Három egymást követő tévéelnök gratulált hozzá – és nem engedélyezte közvetítését. Meghívtuk Ecaterina Oproiut, a Cinema főszerkesztőjét, a vetítőben együtt néztük. Fischer is jelen volt. A végén Oproiu percekig hallgatott. Majd így szólt: „Ti tényleg nem tudjátok, miért nem mehet adásba?" „Őszintén mondom: tényleg nem tudom" – válaszoltam. Még egy-két perc szünet, felénk fordult, és így szólt: „Ti, a magyar szerkesztőség csinálta meg az elmúlt évtizedek legjobb romániai filmjét – már hogy mehetne adásba?" A film előbb volt látható a magyar televízióban, mint az RTV-ben. Ceauşescu halála után a bukaresti magyar adásban is levetítették.

CS. S.: *Végül kérlek, őrizd meg energiáidat. „Tévétevő" vagy (emlékezetes nyelvi leleményed!), ezért a legilletékesebb, hogy téged kérjelek fel álmunk, a független, egész napos Erdélyi Magyar Televízió főtanácsadójává. Vállalod?*

B. P.: Hát – olyan tiszteletbeliként igen. Huszonhét év távollét túl nagy idő. Olykor töprengtem, hogy vajon a Securitate mit jegyez fel rólam? Stefano Bottoni kutató rábukkant Bukarestben, levéltárban a szeku 1981-ben rólam készített jellemzésére – e szerint nem is nacionalista: egyenesen irredenta voltam. Az 1996-ban kiadott Fehér könyve 223. oldalán a 246-os, 1981. júliusi dokumentum az Írószövetség vezetőtanácsába javasolt negyvenegy író mindegyikéről a szeku leírja a maga véleményét. Rólam ezt: „Nem hivatalos kapcsolatokat tart fenn Bukarestben akkreditált magyar diplomatákkal. Ellenségesen viszonyul a szocialista rendszerhez, meghitt körében pedig nacionalista-soviniszta nézeteinek ad hangot…" Nincs mit hencegnem ezzel, szinte minden, a névsorban szereplő írót így kezeltek, minősítettek, különösen a tíz magyart (Bálint Tibort, Fodor Sándort, Gáll Ernőt, Kántor Lajost, Kányádi Sándort, Király Lászlót, Lászlóffy Aladárt, Szilágyi Istvánt, Veress Zoltánt és Gálfalvi Zsoltot.) A román kollégák zöme sem járt jobban.

A riporter utószava, vallomása:

Nagyon elszomorított, amikor olyan híresztelések jutottak el hozzánk, Erdélybe is, hogy Bodor az átkosban jelentéseket írt a szekunak. A lejáratására indított hazugságballon kipukkadt: megszólalt a minden gyanú fölött álló Fodor Sándor, akit a Csipike-sorozat írójaként is százezrek ismernek a teljes magyar nyelvterületen; ő pontosan tudta, mibe kapaszkodtak a rágalmazók, abba, amit Bodor Pál maga írt meg a Hetekben, de amiről már közel húsz évvel ezelőtt, a rendszerváltás után, közel húsz éve igen részletesen beszámolt a Petőfi Irodalmi Múzeum hangtára vezetőjének, Kelevéz Ágnes irodalomtörténésznek. E nyolcórás, magnóra rögzített anyagból készült a Hovanyecz Lászlónak adott Bodor-interjú a XXI. Század Társaság 2006-os Hazám-díjasainak kötete számára. Bodor soha nem írt „jelentést", ahogy Seres László írta az interneten, pláne nem „rendszeresen kollégáiról", ahogy a Magyar Nemzet tálalta. Ez ügyben magam is vallomással tartozom az olvasónak. A hetvenes évek vége felé már meghaladta a tűrésküszöbömet a romániai hatalom alávalósága, zsarnoksága. Már ott tartottam, hogy beveszem magam a hegyek közé és követem Che Guevara példáját. Titkomba beavattam Bodort is. Higgadt bölcsességével eltanácsolt romantikus tervemtől. Ha ő valóban „jelentéstevő" lett volna, akkor nem valószínű, hogy most beszámolhatnék erről itt. Mi volt a garancia arra, ha engem elkapnak, nem verik ki belőlem, hogy kinek szóltam tervemről? Ő is nagy bajba került volna...

Hogy ki is Bodor voltaképpen, ellentmondásoktól nem mentes, olykor nehezen értelmezhető pályáján túl, mondja el Lengyel László, annak a Benedek Eleknek a dédunokája, akinek a jelszavával tüntetünk jogainkért itt, Erdélyben. Legutóbb 2009 őszén, Mátyás király szobra előtt Kolozsváron, a magyar nyelv és történelmi örökségünk védelmében: „Voltunk, vagyunk, leszünk!" Én barátja vagyok Bodornak, Lengyel László csak ismerőse, ő mondja róla a Magyar Nemzetben megjelent Diurnus-írások válogatásának előszavában, amelyből Szigethy András, a válogató és szerkesztő a fülszövegbe emelte e néhány sort: *„…A rendszerváltás első nemzedéke Diurnuson nőtt fel. Diurnus a magyarországi rendszerváltás jellegzetes jelensége, sokkal több, mint Bodor Pál nevű író, újságíró, közéleti személyiség. Ha volt jelentősége a szabad gondolatnak és a szabad szónak a nyolcvanas évek végén, akkor ennek tömeges jelentőséget a Diurnus-újságírás, a Diurnus-rovat adta… A diurnusi álmot a kilencvenes évek médiaháborúja megsemmisítette. (…) De semmilyen háború nem semmisíthette meg a diurnusi nyelvet. Százezrek beszélnek és gondolkodnak diurnusul, anélkül, hogy sejtenék. Ha egyszer összeállítják a rendszerváltás szótárát, Diurnus szavaiból, szóösszetételeiből lesz benne a legtöbb. Van-e nagyobb, hatalmasabb annál, mint aki megváltoztatja a nyelvünket? Aki új, ismeretlen vagy félig ismeretlen szavakat ad a szánkba? Bizony nincs…"*

Csép Sándor

(Megjelent a Sajtószakszervezet 2010-es Médiakalendáriumában)

Kulturális hírek

● **MEGKEZDTÉK AZ EDDIG ELZÁRT KAFKA-KÉZIRATOK LÁDÁINAK FELNYITÁSÁT.** Az évek óta húzódó bírósági hercehurca újabb állomásaként Franz Kafka tíz ládányi, bankokban letétbe helyezett, eddig sohasem publikált kéziratának szakértői vizsgálata megkezdődött.

Az értékes iratok Max Brod, Kafka barátjának és kiadójának hagyatékát képezték, amely fölött titkárnője, Esther Hoffe rendelkezett egészen haláláig, 2007-ig.

Brod – akit Kafka arra kért, hogy halála után semmisítse meg a kéziratokat, de ezt nem volt képes megtenni – egy izraeli tudományos intézetnek szánta az irodalmi anyagot. 1968-ban bekövetkezett halála után azonban Hoffe négy évtizeden át részben saját lakásában, részben tel-avivi és zürichi bankokban helyezte el a szakértők várakozása szerint felbecsülhetetlen értékű leveleket és kéziratokat. Hoffe két lányára, Eva Hofféra és Ruth Wieslerre hagyta a gyűjteményt, akik szintén nem akarják kiengedni a kezükből.

Hoffe ugyanakkor még életében néhány kéziratot eladott. 1988-ban például a Sotheby's londoni árverésén bocsátotta kalapács alá A per eredeti kéziratát, amit a marbachi Német Irodalmi Archívum vásárolt meg közel kétmillió dollárért.

Az Izraeli Nemzeti Könyvtár az utóbbi években bírósági úton próbálta elérni, hogy – szerintük Brod végakaratával összhangban – a gyűjtemény az intézményhez kerüljön. A könyvtár vezetője tavaly ősszel a Német Irodalmi Archívumba került kéziratot is visszakövetelte.

Az illetékes tel-avivi bíróság egy évvel ezelőtt rendelte el a kéziratokat tartalmazó ládák felbontását arra hivatkozva, hogy amíg nem tudja, valójában milyen kéziratokról folyik a vita, addig nem tud döntést hozni az ügyben, hogy vajon a két testvér – akik anyjukkal együtt holokauszttúlélők – a jogos tulajdonosa-e a gyűjteménynek vagy át kell adniuk az irodalmi kincseket a jeruzsálemi Nemzeti Könyvtárnak.

Az 1924-ben tüdőbajban elhunyt író műveinek korábban nem ismert változatain kívül Kafka életének eddig rejtve maradt részletei is napvilágra kerülhetnek: többek között szerelméhez, Dora Diamanthoz írt levelei is. Egyes feltételezések szerint a Prágából a nácizmus elől 1939-ben elmenekült és később Izraelben letelepedett Brodnak a második világháború után sikerült hozzájutnia a levelekhez, amelyeket 1933-ban Diamant lakásáról vitt el a Gestapo. (MTI/AP)

● **ŐSZRE ELKÉSZÜLHET A NAGYVÁRADI LÉDA-MÚZEUM.** Őszre befejeződhet annak a nagyváradi ingatlannak a felújítása, amelyben Ady Endre múzsája, Brüll Adél lakott egy ideig, és amelyben Léda-múzeumot alakítanak ki a tervek szerint – adta hírül a Krónika című erdélyi napilap.

A nagyváradi Fő utcai ház igen leromlott állapotban van, a rendszerváltás előtt a Román Vasúttársaság használta levéltárként, utána privatizálták és bérbe adták. Sokáig szórakozóhelyként működött, majd a város tulajdonába került, s bérleti jogát elnyerte tíz évre 2006-ban a nagyváradi Partium Alapítvány.

Lakatos Péter, az alapítvány elnöke – aki egyben a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) parlamenti képviselője – a lapnak elmondta, hogy a pályázat feltételei értelmében a fő javításokat a városnak kell elvégeztetnie, és csak a felújítás után költözhet be az alapítvány, amely az átvételtől számítva használhatja tíz éven keresztül az ingatlant.

A Nagyváradi Polgármesteri Hivatal közlése szerint mostanáig a tetőszerkezetet sikerült kijavítani, belső felújításokat is végeztek, és hamarosan új ablakokat kap az épület, amelynek a rendbetételét a tervek szerint őszre befejezik.

A Partium Alapítvány ragaszkodik ahhoz az elképzeléséhez, hogy a házban Léda-emlékszoba létesüljön – nyilatkozta a lapnak Biró Rozália, Nagyvárad alpolgármestere, az alapítvány kuratóriumának tagja. A tervezett múzeumban olyan tárgyi emlékeket állítanak majd ki, amelyeket nyilvánosan meghirdetett gyűjtés útján sikerül beszerezni a nagyváradiaktól.

● **A „VILÁG PORA" BORÍTJA A PÉCSI BAZILIKA KÖVEZETÉT.** A „világ pora", azaz a világ különböző pontjairól származó homokból készített szőnyeg borítja szerdától a pécsi székesegyház altemplomának kövezetét. Elvira Wersche holland művész geometrikus mintázatú mozaikkiállítása a Bridges (Hidak) Világkonferencia kísérőprogramjaként látható Európa egyik idei kulturális fővárosában, kifejezően illusztrálva a matematika és a kreatív alkotás, tágabb értelemben a tudomány és a művészetek közötti szoros kapcsolatot.

Elvira Wersche VilágPor című alkotói programja keretében komplex, geometrikus mintázatú mozaikokat készít a földkerekség más és más térségéből származó színes homokból. Ami kezdetben csak vonalak és formák kavargó összevisszaságának tűnik, az egyhetes alkotói folyamat során háromszögek, négyszögek, rombuszok és más sokszögek rendszerévé áll össze a látogatók szemei előtt. Amikor pedig a kompozíció elkészül, a művésznő egy performansz keretében eltörli azt, kifejezve, hogy minden mozgásban van, minden múlandó.

A világ több múzeuma, temploma és zsinagógája adott már helyet e különleges kiállításnak, melyre a baranyai megyeszékhelyen július 27-ig várják az érdeklődőket.

● **SOROS GYÖRGY 11 MILLIÓ DOLLÁRT ADOMÁNYOZ NEW YORK MŰVÉSZETI INTÉZMÉNYEINEK.** Soros György amerikai magyar származású üzletember 11 millió dollárt ajánlott fel szerdán New York közel nyolcvan, művészettel foglalkozó intézményének, hogy azok le tudják küzdeni a gazdasági válság okozta nehézségeket.

„A művészetek és a művészeti oktatás New Yorktól elválaszthatatlanok. Ez az adomány azoknak az intézeteknek szeretne segíteni, amelyeket a válság gazdaságilag rendkívül megviselt" – mondta Soros a zene- és táncművészettel foglalkozó intézmények, valamint a színházak támogatására felajánlott, alapítványán, a Nyitott Társadalom Intézeten keresztül folyósított adományt bejelentve.

● **A BÉCSI LEOPOLD MÚZEUM** peren kívül 19 millió dollárral (4,24 milliárd forint) rendezett egy Egon Schiele-festménnyel kapcsolatos második világháborús festményrablási vitát. Schiele 1912-ben készült Wally arcképe című festményét a New York-i Ügyészség álláspontja szerint a nácik erőszakkal vették el zsidó tulajdonosától, Lea Bondi-Jaraytól a második világháború alatt. A kép 1954-ben került a Leopold Múzeumhoz, az intézmény állítása szerint legálisan.

Az évtizedek óta tartó vita újabb fordulatot vett, amikor a festményt a bécsi múzeum 1997-ben kölcsönadta a New York-i Modern Művészetek Múzeumának, az amerikai állam pedig az eredet jogi aggályaira hivatkozva hamarosan lefoglalta azt. Az ezt követő, 12 éven át tartó jogi procedúra során különböző bírók már több mint háromszor ítéltek úgy, hogy a festményt ellentételezés nélkül vissza kell szolgáltatni az osztrák múzeumnak.

A mostani megállapodás értelmében a festmény visszakerülhet a Leopold Múzeumba, a küszöbön álló per pedig elmarad.

● **KARTONPAPÍRBA CSOMAGOLTÁK BE SZVATOPLUK SZOBRÁT** a pozsonyi várban egy szlovákiai civil csoportosulás tagjai. Az UM! nevű csoport aktivistái, akik a sokat vitatott szobornak a várból való eltávolítását tűzték ki célul, a „Hazugság szobra!", valamint „Ne hamisítsátok meg a történelmet!" feliratokkal látták el az alkotást – írja a TASR szlovák hírügynökség.

● **ELŐNYBEN AZ E-KÖNYVEK:** az Amazon már több könyvet értékesít az Egyesült Államokban elektronikus formában, mint hagyományos, nyomtatott kötetként. A múlt hónap eladásait tekintve száz nyomtatott könyvre 180 elektronikus jutott, és ebbe nem számították bele az ingyenes e-könyveket – számolt be a vezető internetes áruház.

● **WOODY ALLEN-HANGOSKÖNYVEK JELENTEK MEG** egy internetes forgalmazónál; az Oscar-díjas filmrendező négy, korábban könyv alakban megjelent kötetét olvasta fel az audiókiadáshoz. A sokoldalú filmes a The New Yorkerben és más folyóiratokban megjelent humoros történeteit és esszéit gyűjtötte össze könyveiben.

● **HILLER ISTVÁN MILLIÓS POGÁCSAPÉNZE.** Hiller István oktatási és kulturális miniszter megbízatása utolsó négy hónapjában 130 alkalommal összesen 5,5 millió forintot költött reprezentációra, azaz alkalmanként átlagosan több mint 40 ezer forintot – írja a Magyar Nemzet.

A lap az információt az átadás-átvételi jegyzőkönyv mellékletéből szerezte. Ebből kiderült, hogy a tárcánál naponta többször is költöttek kávéra és süteményre.

Az új miniszter számára készített jegyzőkönyvben csupán egyetlen esetben jelölik meg, hogy pontosan milyen célból vásároltak a tárcánál ételt és italt: az említett esemény a március 14-i ünnepség, amikor a miniszter állami kitüntetéseket adott át, s amikor 3,3 milliót költöttek el.

A kisebb, 20-40-60 ezer forintos reprezentációs kiadásokat – amelyekből minden napra jutott egy-kettő – azonban nem címkézték meg, így a jegyzőkönyvből nem derül ki, hogy a további 2,2 millió forintból ki pogácsázhatott – írja a napilap.

(Forrás: MTI – részletesen a www.irodalmijelen.hu honlapon)

Támogatónk:

COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY
Alapította az RMDSZ

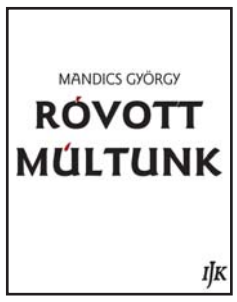

Mandics György
Róvott múltunk

Mióta használja a magyarság a rovásírást? Mennyiben egyezik az a germán rúna-írással, van-e fóniciai „elődje", vagy azoktól teljesen független, az esetleges egybeesés vagy hasonlóság a véletlen műve?

Terjedelemre is tekintélyt parancsoló munkát vehetnek kézbe az olvasók, akik közül nem kevesen alighanem csak hallomásból tudnak a rovásírásról. A szerző több évtizedes munkával összegyűjtött hatalmas anyag birtokában, rendkívül tekintélyes, a rovásírás-kutatás egész múltját és eredményeit összegező könyvészetre támaszkodva, saját kutatásait, véleményét is hozzáadva igazít el a rovásírás (a kívülálló által valószínűleg nem is sejtett mélységű) rejtelmeiben.

Hargitai Ildikó
Álomsárkányok

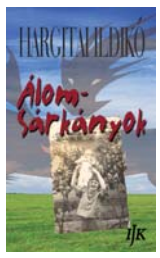

A szerző első regényében „teljes fegyverzetben" áll ki az irodalom porondjára, meglepően biztos érzékkel vezeti olvasóját két, helyenként kimondottan egzotikus, máshol nagyon is hétköznapi történéseket felvonultató, érdekfeszítő, drámai fordulatokkal élő cselekménykszálon, míg végül a párhuzamosnak, össze nem tartozónak tűnő történeteket mesterien egybefonja. A boldogságkeresésről szól ez az őszinte könyv.

Bárdos József
Irodalmi balkézikönyv

A könyv kapcsán Karinthy jut eszünkbe: az, hogy a szerző az Így írtok ti harmadik évezred eleji eresztését teremtette meg. Mégpedig a nagy elődhöz méltóan. A parodizált klasszikus és jelenkori írók, költők munkáinak – mellesleg általában a magyar- és világirodalom – fölényes ismeretében, kellő mennyiségű humorral és szarkazmussal (ez utóbbi a szerző szerint „erőteljes illatú, gyakran csípős, fül- és orrsértő költői eszköz"). Az irodalomban jártas olvasó azonban a frappáns, szellemes paródiák mintegy előszavaként egy „balek-szikont" is fellapozhat (fenti idézetünk ebből származik), amely garantáltan megnevetteti, jobbik esetben (ha manapság egyáltalán van erre igény) el is gondolkoztatja.

Gömöri György
Lapszéli jegyzetek Londonból

Ez a cikkgyűjtemény a Londonban élő Gömöri Györgynek az elmúlt években írt tárcáit tartalmazza, amelyek az Irodalmi Jelen c. lapban és annak internetes kiadásá ban láttak napvilágot. A személyes hangú tárcák témaköre az angol irodalomtól a magyar labdarúgásig, illetve a magyar személynevekig terjed, köztük kiemelt helyen szerepelnek az újabb kori angol–magyar kapcsolatok és kötődések.A gyűjtemény második részében a kolozsvári Korunk-ban közölt hosszabb írások, illetve tanulmányok kapnak helyet, köztük különösen újszerű az Összjáték, amely az 1956 utáni magyar irodalom fejlődését próbálja bemutatni a magyarországi, kisebbségi és nyugati irodalmak többpólusú „összjátékán" keresztül.

Lapszámunk szerzői

Bodor Pál – 1930-ban született Budapesten, író, költő, szerkesztő, volt az Utunk belső munkatársa, az Irodalmi Könyvkiadó magyar részlegének főszerkesztője, ő indította meg a bukaresti televízió magyar nyelvű adását. Jelenleg Budapesten él, a Magyar Nemzetben Diurnus néven éveken át napi jegyzetrovatot szerkesztett. Legutóbbi kötete: *Búcsúlevél nincs* (2006).

Boldog Zoltán – 1984-ben született Medgyesegyházán, tanár, kritikus.

Böszörményi Zoltán – 1951-ben született Aradon, költő, író. Legutóbbi kötete: *Halálos bűn* (2010).

Csép Sándor – 1938-ban született Aradon, író, drámaíró, újságíró, filmes. Kötete: *Két dráma* (2004).

Gömöri György – 1934-ben született Budapesten, költő. Legutóbbi kötete: *Lapszéli jegyzetek Londonból* (2010).

Jász Attila – 1966-ban született Szőnyön, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Alvó szalmakutyák* (2010).

Mányoki Endre – 1954-ben született, író, szerkesztő, egyetemi adjunktus.

Rónai-Balázs Zoltán – 1970-ben született Orosházán. Legutóbbi kötete: Tücsöksirató (2009).

Réhon József – 1931-ben született Belényesen, kémiatanár. Legutóbbi kötete: *Balekká vált nemzedék?* (2007).

Tóth Erzsébet – 1951-ben született Tatabányán, szabadfoglalkozású újságíró. Legutóbbi kötete: *Szívhangok* (2008).

Tőzsér Árpád – 1935-ben született Gömörpéterfalva (Petrovce-Szlovákia) helységben Szlovákia, költő, író. Legutóbbi kötete: *Szent Antal disznaja* (2007).

Zalán Tibor –1954-ben született Szolnokon, tanár, író. Legutóbbi kötete: *Göncölszekér* (2010).